

40 let MLADIKA

REPUBLIKANSKA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

7
117 986 1996

nik - november 1996 L. 4000
sile - novembre 1996

9 - 96

01871,9

COBISS

MLADIKA 9

IZHAJA DESETEKRAT V LETU

LETO XL. 1996

KAZALO

Na pogorišču TKB	185
Barbara Vrbovšek:	
Mamine slike	187
Pod črto: Blišč in beda	188
Alojz Rebula:	
Škof Lorenzo Bellomi v mojem dnevniku	190
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da	193
Bruna Pertot:	
Domače žive marmelade	195
Neža Maurer: Pesmi	196
Drago Štoka: Romanje po Baragovih sledovih	197
Marija Škorjanec Kosterca:	
Pesmi	199
Janez Grum: Pismo	200
Antena	201
Martin Jevnikar: V Argentini je umrl pisatelj Tone Brulc	207
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Drago Štoka; Bruna Marija Pertot; Tako smo živeli (3); Atilij Kralj)	208
Ocene: Razstave: Ilustracije Jasne Merku; Tiepolo v Mu- zeju Sartorio; Praški zakladi; Fabio Zubini (Magda Jevni- kar); Knjige: Janežičevo Ve- černo žarenje; Škof Ivan J. Tomažič (M. Jevnikar)	212

Na Platnicah: Pisma; Čuk na
Obelisku; Za smeh

Priloga: RAST 107-96

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu st. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
4.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 35.000 lir; nakazati na poštni
tekoči račun 14470348 - Mladika -
Trst. Letna naročnina za Slovenijo
35.000 lir ali enakovreden znesek v
drugih valutah. Druge države 40.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji
valuti), po letalski pošti 50.000 lir.

Tisk in fotostavek:
"graphart", Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

Narodni dom Balkan pred požigom.

Iz pisma dr. Cepla TEORIJA IN PRAKSA...

Tudi na Slovenskem se množijo po-
zivi: na levem stolpcu časopisa iz Mari-
bora berem apel borcev "Slovenci na
stražo za Jadran", na desnem pa poziv
slovenske škofovske konference "O-
dločen odpor zoper samovoljo oblastni-
kov"...

Torej Slovenijo ogrožata zdaj zopet
dva sovražnika, od zunaj Italija s socia-
listično vlado in od znotraj lastna slo-
venska vlada s socialistom na čelu.
Pokojni Jože Javoršek bi ponovno
vprašal: Kako je (le) mogoče? Moj
prijatelj Nemeč, sicer razgledan in koz-
mopolit, tega položaja ne more razu-
meti.

Poenostavimo oznake, če oba po-
ziva "štimita", ima trenutno socialisti-

čna Slovenija sovraga zunaj meja v po-
dobi socialistično vladane Italije, zno-
traj meja pa doma ogroža svobodo in
demokracijo sama Slovenija, praktično
vladana od bivših socialistov - komu-
nistov.

Profesor teolog vidi nevarnost po-
vratka v diktaturo potom le-teh komu-
nistov, general - partizan pa nevarnost
italijanskih nacionalistov od zunaj pod
komando socialistov. Kdo naj to razu-
me?

Takšne zmešnjave pa lahko nastane-
jo samo, če se kar preveč in predolgo
laže in vara in če pojmi izgubljajo
svojo izvirno vrednost - vsebino. Če pi-
šeš fižol, razumeš pa krompir. Ne veš,
kaj kuhati.

Karl Cepl

dalje na 4. strani platnic <→

SLIKA NA PLATNICI: obnovljeno poslopje Tržaške kreditne banke
(levo zgoraj) in za njim (desno) Narodni dom Balkan; na spodnji foto-
grafiji obnovljeni Kulturni center Lojze Bratuž v Gorici. Bralcem po-
stavljamo tudi tokrat nagradno vprašanje: radi bi vedeli za imeni arhi-
tektov Balkana v Trstu in Kulturnega centra v Gorici. Med pravičnimi
odgovori bomo izžrebali tri in jih nagradili s knjižnim darom naše za-
ložbe.

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša
Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Breda Susič, Marko Tavčar, Neva
Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčet, Danilo Čotar, Diomira Fabjan
Bajc, Albert Miklaveč, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemač, Adrijan Pahor,
Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rusija in člani uredniškega
odбора.

Morda ena največjih potegavščin gotovo največjega gospodarsko-politično-moralnega škandala slovenske manjšine nemo stoji pred simbolom slovenske prisotnosti v Trstu, ki je - po zaslugi prizadevnega prof. Pozzetta - prav zadnje mesece dobil svoj originalni zunanji videz.

Arhitekturna prisposoba ni prav nič prisiljena - na eni strani obnovljena Fabianijeva mojstrovina, ki je s svojo linearnostjo že na začetku stoletja napovedovala nove čase in pričala naše zaupanje v prihodnost, na drugi pa prenovljeni blesk zlagane fasade, ki je kot umetna kulisarija imela očiten namen zakriti Narodni dom, zdaj kot njegov nerealni nadomestek.

Na njej je v žalostno črno plastiko odeta kratica, ki se bo kmalu zaman upirala prvim sunkom burje prihajajoče zime, njenega slavnostnega odkritja pa ne bomo doživeli.

Kulisarija se je izrodila v prazno škatlo objestnih naročnikov, naše nekdanje zaupanje v nemoč.

Zelo verjetno ni čisto naključje, da je leto 1996 z mirom v Bosni zapečatilo propad Jugoslavije in finančni polom Tržaške kreditne banke. Neposredne vzročne zveze ne bomo verjetno nikoli odkrili, ker je zadeva zapletena bolj, kot če bi jo porodila najbolj bujna domišljija. Lahko jo slutimo.

V nekem smislu še težje je razumeti, kaj se je leta 1996 z nastopom Oljke in levosredinske vlade prevagnilo, da nam gre vse narobe in postavlja na glavo vsa naša upravičena pričakovanja:

- z zaščitnim zakonom se nikamor ne premakne
- ob krizi TKB je očitno pomanjkanje volje za politično reševanje zavoda, ki je bil tudi manjšinski
- nadaljuje se racionalizacija slovenskih šol
- izplačevanje prispevkov za kulturo zamuja kot še nikoli
- minister Berlinguer grobo zavrača publicizacijo Glasbene matice
- klestenje finančnega zakona ogroža radio in televizijo za slovensko manjšino

Seveda lahko razumemo, da ima vlada od svojega nastanka velike skrbi z vse večjimi problemi, ki zadevajo neposredno prihodnost celotne države, toda to ne sme in ne more biti opravičilo ali pretveza za popolno negibnost, ali - če smo preciznejši - za to, da vrh spravi manjšinska vprašanja v isti koš z ostalimi problemi in jih zaupa visoki državni birokraciji, ki z veseljem izvaja varčevalne avtomatizme na škodo manjšin, katerih že po tradiciji ne mara, nas še posebej ne. To je že pomanjkanje občutljivosti in smisla za potrebe šibkejših. To ni več demokracija, kakor smo jo pričakovali od Oljke, ki smo jo enovito podprli. S tako Oljko gotovo ne moremo biti zadovoljni, še zlasti ker smo manjšinci ob tej priložnosti prvič nastopili kolikor toliko strnjeno na volitvah.

Glede televizijskih oddaj pa se država vede do nas naravnost smešno:

- leta 1975 sprejme zakon o slov. TV
- leta 1994 podpiše konvencijo z družbo RAI
- leta 1995 začne z oddajami (208 ur letno - 40 minut na dan)
- leta 1996 napove krčenje programov

Če se vrnemo k vprašanju finančno-političnega poloma TKB, ki bo imel hude posledice socialne in moralne narave, je treba poudariti, da je bil v preteklosti večkrat napovedan. Zato je toliko večja odgovornost tistih, ki odgovornost trmasto zavračajo, opravičila, ki bi prepričalo, pa ne dajo iz sebe. O skorajšnjem posegu državne banke se je govorilo tudi javno, toda vedno se je TKB na en ali drug način rešila. Od izbruha afere je bilo napisanih veliko besed. Sorazmerno z njimi se je širila in poglobljala strahovita luknja v računih TKB, malokatera pa je skušala najti odgovor na plaz vprašanj, ki se je sprožil, ko je v naši javnosti treščilo, da smo ostali brez sape. Še nekaj tednov prej se je uradno zdelo vse v redu. Šušljalo se je o nekaterih nekorektnostih, toda skoro nihče ni govoril o neresljivem položaju, predvsem pa nihče ni imel otipljivih dokazov.

Nobena skrivnost ni, da je TKB kot manjšinska banka delovala kot resnični podaljšek jugoslovanskega socialističnega sistema na zahodu. V praksi je sledila njegovim zakonitostim ter uživala njegove privilegije in zato je le s težavo prenašala tako zunanjo kot notranjo kontrolo. Morebitne luknje so praviloma krile družbene ustanove iz Slovenije in ostale Jugoslavije brez problemov in nezaželenih odmevov v javnosti. Banka se je razvijala vzporedno z jugoslovansko zunanjo trgovino, izkoriščala prednostni položaj in verjetno ustvarila v preteklih letih tudi velike dobičke, s katerimi je razpolagal sistem SAFTI-SKGZ, ustvarjal nova podjetja, govori se tudi o črnih fondih, in finansiral nekatera zelo ozka in specifična manjšinska področja. Kaj, komu in koliko je bilo dano, se ne ve. Nikomur ni prišlo na um, da bi objavil seznam o pomoči, katere je bila deležna manjšina iz dobička banke. Marsikaj je bilo tudi tvegano in na robu pravilnikov, razpolagala je pač z množico pretakajočega se kapitala in si zato upala v različne kreditne posle, ne meneč se, ne komu ne za kaj so služila tista sredstva, saj so med uživalci bili tudi ljudje iz desnice.

Glede na to, da so razpolagali z vse večjimi sredstvi, so postajali vse bolj interesantni in potrebni tržaškemu in deželnemu gospodarstvu, šlo je za zelo premišljena politična dejanja, kar utemeljujejo tudi nekateri osebni prestopi. Tako so si pridobivali za sluge v vsedravnih socialističnih krogih in, naravno, tudi kritje. Morda prav tu tiči odgovor na vprašanje, kako se je banki posrečilo toliko časa preslišati opozorila državne banke in se izogniti že skoro napovedani komisarski upravi, o kateri se je govorilo še pred krizo Kmečke banke v Gorici. Poleg ekskluzive za jugoslovanski trg, so si tako pridobili tudi zares masten zalogaj z izplačevanjem več kot 30 tisoč pokojnin bivšim italijanskim državljanom v Sloveniji in na Hrvaškem.

TKB je dolgo živela v senci in do takrat se ni nihče obregnil vanjo. Ko je začela dvigati glavo in je sprožila agresivno politiko pridobivanja klientov in strank ter postajala drugim močno konkurenčna, se je marsikomu zamerila, začeli so ji gledati pod prste. Vsem je bilo jasno, da TKB daje kredite s preveliko lahkoto in brez jamstev, marsikdo si je tedaj postavil vprašanje, odkod toliko denarja za toliko kreditov. Vprašanja so ostajala brez odgovora, sumi pa so se krepili, dokler ni nastopila državna banka, ki bi sicer morala poseči že mnogo prej.

O TKB se je torej mnogo vedelo. Če so krožile govorice po mestu o anomalijah delovanja banke, si lahko predstavljamo, da se je govorilo o tem tudi v raznih zaupnih krogih v Rimu, Ljubljani in Beogradu. Obveščevalne službe so vse to poznale, očitno pa je, da je to odgovarjalo eni in drugi strani za kupčije najrazličnejše narave, o kateri morda ni niti zdravo preveč razglabljanja. Karavana je tako lahko vozila dalje, vse dokler se ni zgodilo nekaj nepredvidljivega.

Sistem SAFTI-TKB-SKGZ se pred obtožbami seveda brani, vendar pa dokaj neprepričljivo. Neverjetna in smešna je trditev, da je samo ožje vodstvo vedelo, kaj se v banki dogaja in da so nepravilnosti izraz izkrivljenih metod zgolj posameznikov. Sistem SAFTI-SKGZ-TKB je kot resnični center oblasti brezhibno deloval vse do izbruha krize. Možje, ki so vodili in - ne pozabimo - še vodijo ta sistem, so sklepali soglasno in kot eden branili sami sebe ter celoto. Za bivšega direktorja se je po prisilnem odstopu takoj dobilo novo mesto v sistemu in isto velja za funkcionarja. Kljub hudim obtožbam ni nikomur prišlo na misel, da bi blokiral njune račune, baje sta celo odšla s kraljevsko odpravnino. To pomeni, da je bilo njihovo dotedanje delo potrjeno. Vse v smislu obstojnosti sistema in njegovih pravil.

Tudi je neverjetno, da bi nakup stavbe pred Narodnim domom in njena rekonstrukcija ne bili sad skupne odločitve celotnega vodstva. Zagonetno pa je, da so se za tako veliko naložbo odločali v trenutku, ko je kriza bila že jasno pred durmi. Malo je verjetno, da bi šlo za golo nastopaštvo, čeprav tudi ta element ni bil tuj obnašanju nekaterih veljakov, ki si s tem gotovo niso pridobivali naklonjenosti v mestu.

Kaj se je zgodilo nepredvidljivega, da je nenanodma zazijala v računih TKB luknja, ki je bila mnogo večja od začetnih domnev. Zdelo se je mogoče rešiti banko z injekcijo 30 milijard, a kmalu jih ni bilo dovolj 150, potem naprej 200, 300, do vrtoglavih 600 milijard. Toliko denarja pa zlepa ne more kdo zapraviti v petih letih samo z zgrešenimi naložbami. Ta denar mora nekje biti, pa čeprav v obliki črnih fondov. Kaj se je v resnici zgodilo, lahko samo ugibamo, vendar je zelo verjetno, da je nekdo nepričakovano umaknil večja finančna sredstva iz obtoka SAFTI-TKB, ali pa zahteval naglo vračanje večjega kredita, kar je sprožilo plaz. Vpletenost Beograda se vsem zdi verjetna, morda pa segajo niti te zadeve tudi dlje proti vzhodu.

Položaj banke je bil delikaten, potrebna bi bila skrajna previdnost, vendar te modrosti v TKB niso poznali, ker jim je bilo v socialističnem sistemu vse dovoljeno. Propad Jugoslavije jih ni opozoril, da s starimi metodami ni mogoče naprej, nadaljevali so na robu korektnosti, zaupajoč v skorajšnji konec balkanske vojne in v nove možnosti po njej.

Polom je tak, da ne prenese nobenega opravičevanja.

Vsaj tako bi pričakoval zunanji opazovalec, kateremu je bilo znano, da se je center oblasti SAFTI-TKB-SKGZ do razpada Jugoslavije utemeljeval s političnimi pretvezami (znana je krilatica *tako je pač bilo, bili smo del sistema, na katerega smo se naslonili*) potem pa z gospodarskimi v smislu trditve - *kar smo pridobili ni družbena last, to je last organiziranega kapitala* to se pravi, da se razumemo kar je naše, bomo obdržali.

V tem smislu je potem center oblasti delal, kar je hotel brez kakršnekoli kontrole in si dovolil najrazličnejše pobude. Kdor se bo v to poglobil, bo lahko napisal knjigo - avantura z Republiko, nakup jugoslovanskih dolgov, finansiranje v tujini, nastop na slovenskem trgu. Vse to je delal sistem SAFTI-TKB-SKGZ skupaj, tu ne gre deliti odgovornosti na posameznike, ki naj bi zlorabili zaupanje, krivda je kolektivna. Ne moremo pa zvrčati krivde na celotno manjšino, čeprav padejo socialne in moralne posledice poloma na vse Slovence v Italiji, na naše ustanove, na naša društva, na naše politično zastopstvo. Predvsem smo izgubili kolektivno zaupanje tistih krogov, ki so začeli gledati na slovensko manjšino kot na normalno komponento življenja v mestu - prej so posploševali, da smo vsi komunisti, zdaj nam bodo očitali, da smo ne vredni zaupanja, nesposobni, nepošteni.

Če tehnični vidiki krivde padejo na SAFTI-TKB, mora moralno-politične prevzeti SKGZ, ki se zdaj brani te odgovornosti in skuša svoje delo utemeljiti z ustanovami, podjetji, delovnimi mesti, društvi, ki bi brez nje ne bili možni. Toda vse to je danes pod damoklejevim mečem dolgov in hipotek. Kaj vse bo potegnila za sabo banka, še niti ne slutimo. Zato je povsem na mestu vprašanje, ali smo lahko hvaležni ustanovi, ki ti najprej da možnost, da zaživiš, potem pa ti vse vzame in te spravi na tla. Pogorišče, ki grozi, se zdi mnogo hujše od ledine, ki jo je treba šele zorati.

PS. Namigovanja, natolcevanja, sumničenja in obtožbe na račun takoimenovanih družbeno-političnih nasprotnikov, na katere so do zdaj gledali zviška in neprikritim odklanjanjem, so po vsem tem neumestna, mrhovinarje pa naj iščejo v svojih vrstah, saj so se že mnogo pred krizo lotili razkosavanja lastnega telesa.

Mamine slike

Barbara Vrbovšek

Zunaj se zgošča novembrska megla v gube težko padajočih zaves. Tiho odprem vrata in vstopim.

Na postelji leži. Svetloba nočne lučke se je ujela v njenih, še vedno gostih laseh. Spi, obrnjena v steno.

Naj še malo počiva, pomislim, težke preiskave so za njo. Le zakaj mora že čez dva dni nazaj v bolnico? Rahlo sedem na rob postelje in ji popravim odejo.

* * *

Že dolgo jo imam spet rada, svojo mamo.

Otroški strahovi so prečiščeni in opuščeni, ležijo pred vrati moje duše. Moje lastno življenje jim je odvzelo ostrino.

Kos za kosom sem v svojem srcu znova sestavila sliko ljubljene mame. Bog, neskončno dober, je to mojo preobrazbo blagoslovil z milostjo. Odkrila sem, da Njegovo očetovsko naročje nikoli ne razočara človeškega srca.

* * *

Takrat, pred mnogimi leti, sta jo zbudila ptičji ščebet in nenavadna tišina. Sestrici sta še spali.

Kje je mama?

Tisto poletje je bilo to vprašanje kakor mora. Nedoumljiva nevarnost je zlovešče prežala iz vseh kotov njihovega doma.

Če mame ni bilo kje v bližini, jo je vedno našla pri Dolginu.

Vedela je, da to ni prav.

Zjutraj bi morala biti, tako kot nekoč, ob zakurjenem štedilniku. Morala bi biti s sestricama, ki sta jo kar naprej spraševali: Kje je mama?

Morala bi biti na polju ali na vrtu, drugače bo ati, ko se vrne z dela, znova spraševal: Le kaj si počela dopoldne?

Morala bi biti! Toda, kje je?

Zadnje tedne ji je sledila kakor senca. Prikrite in skrivnostne so bile njene poti. Mama in Dolgin sta se jezila nanjo, ko je nenadoma stala pred njima. Presenčila ju je, ko sta se zaprla v klet. Prebiralata sta češnje, pripravljene za trg in se smejala.

Videla je Dolginovo temno roko, ki je segla po mami rožasti obleki. Slišala je mamin smeh - smeh zlobne kraljice iz praplance o Sneguljčici. Sovražila je

ta smeh. Nič ni bil podoben toplemu maminemu smehu iz tistih let, ko Dolgin še ni prihajal v njihovo hišo.

Zakaj mu je očka dovolil, da se je kar preselil v podstrešno sobo? Najbrž je čarovnik. Spremenil je mamo v hladno žensko, ki je videla in živela samo še zanj. Premotiti je znal ata, ki se je vračal popoldne, utrujen od dela in skrbi, da ni opazil jasnih znamenj njunega razmerja. Bo nekega dne Dolginova čarovnika prenehala delovati? Ata bo opazil, kaj se dogaja za njegovim hrbtom. Razjezil se bo, strašna jeza se skriva za njegovim lepim čelom. Ubil bo Dolgina, morda tudi mamo, vse... Ali pa jo bo pognal od doma, nekam daleč, da je ne bo nikoli več videla.

Kaj bi njeni sestrici brez mame? Pri devetih letih ne zmore storiti vsega, kar zmorejo mame.

Varno zaupanje zgodnjega otroštva je izpuhtelo, ostal je le strah. Zalezal se je, kakor gosenica, v zelene liste njene duše in glodal, glodal.

Le kam je spet izginila?

Zdaj se to dogaja že vsako jutro, je grenko premišljevala in odpirala vrata po vsej hiši. Celo v hlev je pogledala in na pojato. Kravi sta se otožno zazrli vanjo in lačno zamukali. Znova je stekla mimo kuhinje nazaj v vežo, ko ji je pogled nenadoma obstal v temnem kotu prostrane veže.

Tam bi morala stati lestev, ki je vodila na podstrešje - pa je ni bilo!

Stopila je pod odprtino. Nejasna slutnja ji je kapnila v dušo, srh jo je spreletel po telesu. Zdaj mora izvedeti resnico!

Ozrla se je in pograbila stol, ki je stal v bližini. Stopila je nanj, a ni dosegla roba odprtine. V kotu je opazila velik lonec, v katerem je mama kuhala za prašiča. Bil je prazen. Poveznila ga je na stol in se povzpela nanj. Nevarno se je majal, toda zdaj je dosegla rob. Pomagala si je z rokami in nogami, dokler se ni mukoma potegnila na podstrešje.

Najprej je tiho občepela v temi za stebrom. Ne sme ta je opaziti. Sprva ni slišala drugega, kakor svoje razburjeno srce, ki ji je tolklo v strahu. Ozrla se je navzdol, na stol in lonec.

Kako se bo vrnila?

Potem je zaslišala čudne glasove iz Dolginove sobe.

Prisluhnila je. Glasovi so bili mamini, toda zveneli so tako strašno, da so se ji usta posušila od silne groze.

Kaj se dogaja? Morda pa je Dolgin res čarovnik in muči mamo. Tako čudno stoka... Kakor bi umirala!

Premagala je grozo in se po prstih prithotapila pred priprta vrata.

Previdno je približala obraz ozki reži...

Videla je posteljo, rjavo odejo in pod njo neko nerazumljivo premikanje. Nenadoma je izpod odeje pogledala mamina gola noga, nato pa, skoraj hkrati, še njen spačen obraz.

Hotela je odriniti vrata in zaklicati: Mama, kaj ti je? Zakaj se tako zvijaš v bolečini? Kako naj ti pomagam?

Takrat je zagledala Dolgina.

Njegov goli hrbet se je bočil nad obrazom njene mame, poljubljal jo je. Obstala je za vrati, kip, brez diha.

Zrla je tja na posteljo, na tisto dogajanje, kakor kamen.

Nekaj se je, kakor strop, rušilo nanjo.

Dolgin ni čarovnik. Mama ga objema okoli vratu. Hoče, da počneta vse to, kar vidim. Rada ga ima. Rajši kakor mene, sestrici in očka.

O, Bog, kaj bo zdaj storil očka?

Pogreznjena v molk obupa, se je spustila na tla, pospravila stol in lonec, zakurila v štedilnik in pristavila čaj za sestrici. Opravljala je vsa dela kakor robot, z zadržanjenimi gibi, okorno. Borila se je z jezo, ki je nevarno naraščala v bes.

Mame ni mogla niti pogledati.

Pod večer se je skrila za skladovnico drv in z ihto strgala mamino sliko na drobne koščke. Potem se je prepustila joku, ki je s krikom planil iz nje.

Prenehala je biti otrok.

* * *

Mrzli prsti se dotaknejo moje roke.

Mami, vzkliknem, presenečena nad njeno podobo. Opravičuje se in hoče vstati.

Rahlo jo potisnem nazaj na posteljo.

Vem, da ne maraš biti odvisna in nemočna, ji prigo-varjam, toda zdaj je morda čas, da se privadiš.

Vznemirja jo, ker mora nazaj v bolnico. Obljubljajo ji operacijo. Bi lahko jaz pogledala, kaj so ji pravzaprav napisali zdravniki? Iz modre kuverte potegnem šop belih listov in bežim z očmi po tipkanih vrsticah.

Kljub branju, zaznavam trepet njenih prstov na mojem komolcu. Kratek opis preiskav in diagnoza.

O, Bog!

Je to mogoče? Čutim potne kaplje, ki mi polzijo v zatilju. Ne morem dvigniti pogleda do njenih vrtajočih oči.

Berem drugič, petič.

Neznanska groza me ovija v bled trepet.

Listi padajo po odeji, prsti se oklenejo prstov, znajdeva se v jokajočem objemu.

Na vratu čutim njeno mokro lice, moje solze močijo njeno ramo, brez pregrad, brez sramu, brez besed.

Potem se sunkovito odtrgaš od mene.

Zahtevaš resnico!

Izmikam se.

Skoraj vse ti povem, razen...

Tumor je, da. Operacija bo težka, čaka te dolgo zdravljenje.

pod črto

Blišč in beda

V tej rubriki smo v prejšnji številki napisali nekaj misli o tržaški radijski postaji in o njenem poslanstvu. Na zapis smo prejeli nekaj odobravajočih odmevov, v glavnem pa se zdi, kot da so naše besede padle v praznino. Ta občutek ima pravzaprav vsakdo, ki pri nas počenja kaj pametnega, ali vsaj misli, da to počenja. Zato razumemo "jez-ni" nastop predsednika Slovenskega stalnega gledališča v Trstu na tiskovni konferenci ob predstavitvi letošnje gledališke sezone.

Dr. Dolhar je na predstavitvi med svojim kritičnim posegom po-

dal tale podatek: Ljudje kupijo abonma, a ne zahajajo v gledališče. Čemu ga potem kupijo? Zato da imajo mirno vest in mir pred skupnostjo? Zato da ustvarijo videz, da je vse v redu, da jih gledališče zanima, da za slovensko kulturo nekaj žrtvujejo?

Predsednik SSG in nato tudi ravnatelj eminentne slovenske kulturne ustanove sta iskala vzroke za nezasedene sedeže v Kulturnem domu in sta ugotovila, da k temu pripomorejo demografski padec, neprimerna lokacija Kulturnega doma, pomanjkanje parkirišč i.p.

Ob tem smo se spomnili članka, ki ga je ob otvoritvi Kulturnega doma v četrti številki revije Most v daljnem letu 1964 napisal Kronist (Alojz Rebula?). Naslov članka je bil "Blišč in beda Otvoritve". Tisti blišč in beda spremljata SSG vseh 50 let njegovega obstoja. Predolgo bi bilo spustiti se v razglabljanje o vzrokih za take občutke. Gotovo imata Dolhar in Košuta v marsičem prav. Toda nam se zdi, da so vzroki za porazno stanje še drugačni od tistih, ki sta jih navedla.

Na primer glede neumestne lokacije in pomanjkanja parkirnega prostora, imamo lahko ugovor: 100 metrov više je italijansko gledališče La Contrada, ki živi skoraj brez sub-

Nikoli več ne bo tako, kot je sedaj.

O, mami, kako naj ti pomagam nositi to trpljenje?

Kupa je na ustnicah, ne moreš se izogniti.

Kaj boš storila, mama? Kako boš kos trpljenju?

Molčiva, objeti, vsaka s svojimi mislimi.

Potem se mi nasmehneš in rečeš: Najbrž sem si to zaslužila!

O, Bog, pomagaj ji, molim, tako krhka in ranljiva je, tako sama.

Moja mama!

* * *

Sediva, prebičani od iste bolečine, v sobi spominov.

Po temnih kotih plešejo grozljivi občutki preteklosti, pod stropom visi nemoč sedanjosti.

Preden grem v bolnico, mi rečeš, - bom šla še k spovedi in k obhajilu.

Prav je, mami, tako! - ti rečem.

Pripravljena moram biti, mi praviš tiho.

Potem pa...

Odpusti mi vse, kar sem storila slabega. Že zdavnaj sem ti, mami!

Objamem te, da lahko nasloniš svoj obraz na mojo ramo.

Tako strašno mi je žal za vse, še rečeš in potem se obe znova izgubiva v joku.

Toda sedaj je v teh solzah nekaj več: Bližina, kakršne že dolgo nisva več čutili druga do druge. Nedojemljiva bolečina minevanja, pa hkrati izostreno zavedanje: Angel smrti je še vedno prisoten, toda zdaj je z nama še Nekdo.

On, vstajenje in življenje.

In njegova ljubezen!

Literarni natečaj "MLADIKE"

1. Revija Mladika razpisuje XXV. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1996. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani, ciklusi poezije pa naj predstavljajo samo izbor najboljših pesmi (največ deset).
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, prevajalki in kritičarki prof. Diomira Fabjan - Bajc in prof. Ester Sferco ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

4. Na razpolago so sledeče nagrade:

za črtico ali novelo:

prva nagrada	400.000 lir
druga nagrada	300.000 lir
tretja nagrada	200.000 lir

za pesem ali ciklus pesmi:

prva nagrada	200.000 lir
druga nagrada	150.000 lir
tretja nagrada	100.000 lir

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku - Prešernovem dnevu - na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1997. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

pod črto

vencij, takorekoč od same vstopnice. Kako si razlagamo to? Samo s tem, da je italijanskih gledalcev pač več? Seveda. A imajo še eno gledališče, ki ima prav tako velik obisk, in imajo opero in več kinodvoran i.d.

Vzroki za slovensko "bedo" morajo biti torej še kje drugje. Osebno mislim, da je naše gledališče premalo vraščeno v našo skupnost, premalo ga občutimo kot resnično svoje. In razlogov za to je lahko več: od političnih sporov in razhajanj, ki so našo skupnost razdvajali (leta 1945, 1948), do zgrešene repertoarne politike. Tudi SSG je do publicizacije v letu 1968 (in delno še potem) živelo pod ljubosumnim okriljem ene same krov-

ne politične in ideološke organizacije, ki je v njem vedrila in oblačila. Zato lep del manjšine ni gledališča občutil kot povsem svojo ustanovo. Poleg tega velja za SSG točno vse tisto, kar smo v prejšnji številki zapisali o radiu Trst A danes. Tudi naše gledališče ni povsem živelo iz naše skupnosti in za to skupnost. V krizo je zašlo, ko so nekateri njegovi dramaturgi morda v dobri veri začeli posnemati repertoarje iz Pariza, Ljubljane ali drugih evropskih velemest. Takrat se je gledališče marsikomu odtujilo.

Še pomnite pasijonske in ljudske igre režiserja Mirka Mahničiča? Bil bi lahko prelom, a so se ga nekateri ustrašili in jim je bilo bolj do

avantgardnosti in modernosti (kot da Mahničičev gledališče ne bi bilo moderno). Prepogosto smo imeli vtis, da gledališče ne diha in našem prostoru, da diha in živi v slonokoščenem stolpu, kot je na tiskovni konferenci izjavil njegov predsednik Dolhar.

SSG bi moralo živeti v nekaki simbiozi z našimi amaterskimi odri, moralo bi biti bolj odprto naši narodni skupnosti, tudi če bi bilo zaradi tega nekoliko manj elitno. Moralo bi se odreči vsakemu pozerstvu, vsaki obrednosti - moralo bi stopiti med nas.

Kdor je hotel blišč za nekaj izbrancev, ga je dosegel in za to je bil tudi nagrajen.

Škof Lorenzo Bellomi v mojem dnevniku

Alojz Rebula

V prejšnji številki smo objavili kratek spominski zapis ob smrti tržaškega škofa L. Bellomija. Za to številko smo prosili pisatelja Alojza Rebulo, da bi iz svojega dnevnika prepisal nekaj odlomkov, ki se nanašajo na njegova srečanja z nepozabnim škofom. Rad nam je ustregel, za kar se mu pristrčno zahvaljujemo. Prepričani smo, da bomo s to objavo ustregli svojim bralcem.

Uredništvo

Ponedeljek, 13. februarja 1978

V Društvu slovenskih izobražencev izreden večer: za predavateljsko mizo ne toliko mož v črnem, brez česa rdečega na sebi, kolikor baklonosec z evangelijskim ognjem: škof Lorenzo Bellomi.

Ta plečato postavni Verončan nam spregovori z žarečo italsko zgovornostjo. Iz sinteze, ki je tako redka tudi pri visokih cerkvenih ljudeh: iz spoja bleščeče inteligence in janezovskega srca. Njegovo obzorje sega od grških filozofov in cerkvenih očetov do poezije našega Vladimirja Truhlarja.

Peterlinova dvorana je polna kot redkokdaj. Ko škof neha, dvorano zalije mučna tišina. Kot predavatelj dobro poznam to nacionalno zamorjenost, a tu je ne prenesem in vstanem. Škofu nakažem svoj zadržek do optimizma, v katerega je njegovo predavanje izzvenelo. Ne vem, če rabim besedo "prepad", ko omenim razdaljo med tukajšnja slovensko in italijansko krščansko skupnostjo. Vsekakor poudarim veliko odtujenost med tukajšnjim slovenskim in italijanskim katoliškim intelektualcem (kolikor je o slovenskem katoliškem intelektualcu v Trstu sploh upravičeno govoriti...)

Škof v svojem odgovoru jemlje nekam prepaden na znanje našo "estraneità", našo tujost. V svojem posegu sem kritično omenil optimizem Teilharda de Chardina: tudi škof se ogradi od francoskega vizionarja.

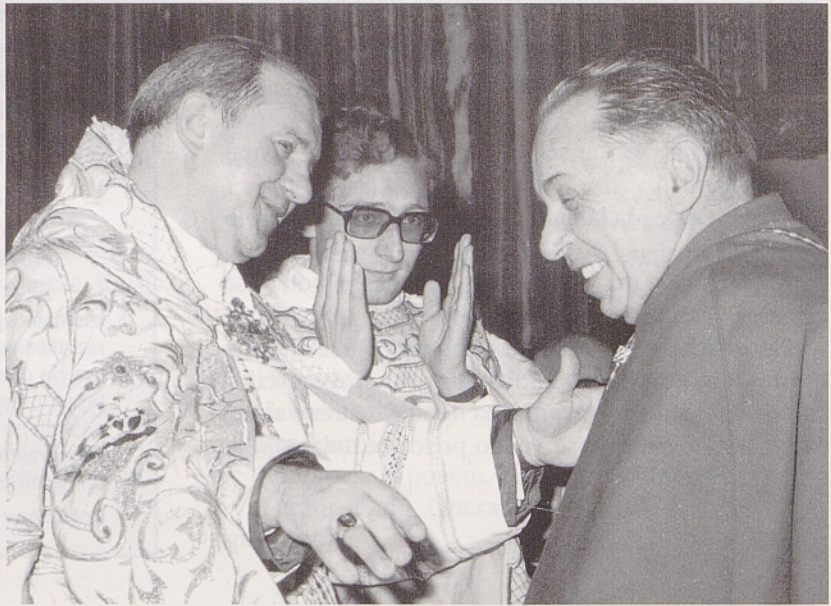
Po predavanju se dvorana razživi od Bellomijeve človeške prisrčnosti.

Vsekakor bo pod tem novim škofom Slovincu v Trstu lažje biti katoličan kakor pod njegovim predhodnikom.

Sreda, 20. septembra 1978

Škof Santin tega ni bil zmožen, škof Bellomi pa je: povabiti k sebi slovenske intelektualce na razgovor o tem, kako poživiti krščansko navzočnost v Trstu.

Tako stopamo v škofijo, polno slovenskega škofovskega spomina (Ravnikar, Glavina, Šterk, Karlin), Beli-

Prvo srečanje s slovenskimi verniki v Veroni ob imenovanju: škof Bellomi (levo) in škofov vikar dr. Alojz Škerl (desno).

čič, Jevnikar, Maver in jaz. Škof nas čaka na vrhu stopnic, spet brez česa rdečega na sebi, v preprosti župnikovski črnini. Skozi vrsto soban, dišečih po knjižnici, pridemo v njegovo delovno sobo in sedemo pod ogromno sliko Pavla VI.

Škof se razgovori o pomanjkanju katoliške kulturne dinamike v Trstu, o potrebi po strokovni angažiranosti katoličanov, o nameravanem srečanju z italijanskimi intelektualci. Omeni zadnjo knjigo Manlia Cecovinija, kjer ga je prizadelo zamolčevanje krščanske kulture v Trstu. Prav tako ga je prizadel članek sina demokristjana Belcija, kjer je fant skušal prikazati mons. Fogarja kot fašista.

Ko spregovorim, se mi ne zdi vredno ustavljati pri kulturnem pubertetnikovanju mladega Belcija, Cecoviniju pa dam prav: krščanske kulture v Trstu nikoli ni bilo. Pa tudi kakšne visoko laične humanistične kulture ne: da je Trst umoril Winckelmanna, očeta modernega humanizma, diši po nekakšni simboliki. Pod fašizmom se

noben laični las ni vzdignil v obrambo Slovencev. Edina vidna Neslovenca, ki sta nas podprla, sta bila dva katoliška škofa, Bartolomasi in Fogar. Sicer pa laična kultura Slovencev sploh videla ni, kar je tudi dokaz njenega provincializma.

Glede dozdevnega slovenskega nacionalizma omenim dvoje: razsulo l. 43, ko je slovensko Primorje na debelo preoblačilo umikajočo se italijansko vojsko, in "fojbe" '45, v katerih niso končali samo Italijani. Sicer pa so komunisti ob prihodu v Trst poaretirali tudi slovenske liberalce.

Presune me podatek iz škofovega pogovora z njegovim koprskim sobratom dr. Jenkom, ki naj bi bil izjavil (a jaz pri tem narodnjaku to težko verjamem), da sta pač obe manjšini obsojeni na izginotje. Sam da je na to odvrnil, da se kristjani v to ne smemo vdati, ker pomeni navzočnost drugega naroda obogatitev.

Škof postane ganljiv, ko izrazi svoje navdušenje nad slovenščino: pred svojima hišnima nunama, ki sta Slovenki, trenira svojo prvo pridigo, ki jo misli imeti v Barkovljah.

Kaže, da Trst še ni nehal šokirati s svojimi črnimi demoni tega vsekakor Božjega človeka. Skoraj s solzami pove, kar mu je omenila ena od sester, kako njena mama mlekarica - "ščava" - ni smela gor v gosposko palačo, katero je oskrbovala z mlekem, ampak ga je morala puščati v pritličju.

Obljubimo udeležbo pri srečanju, ki naj bi bilo sredi oktobra.

Po sprejemu gremo sest v kot gostilne s fantastičnim nazivom *All'Antica mormorazione* - Pri starem godrnjanju, s kaj vem kakšno staro letnico v zidu.

Na televizijskem ekranu ura nacionalne mistične ekstaze od Alp do Sicilije: nogometna tekma Italija-Bolgarija.

Ko se vrnemo v noč in gremo mimo starega Sv. Antona, reče Jevnikar, ta Dolenjec, bolj zainteresiran za našo preteklost kakor smo mi, rojeni Primorci: "Koliko slovenskih fajmoštrov je delovalo tukaj!"

Komaj morem verjeti, da je kdaj brstelo kaj slovenskega sredi votlinskega romanskega kamenja, sredi mračnega črevesja te bordelske četrti, smrdeče po vlagi in mačkah... A cerkev je tukaj imela na primer sredi prejšnjega stoletja za župnika Slovence iz Boršta, Ivana Nepomuka Glavino, poznejšega tržaško-koprškega škofa...

Sobota, 4. novembra 1978

Na etično mešanem ozemlju krščanstvo lahko izpriča svojo prisotnost samo, če ustvarja bratstvo med ljudmi.

Tako je rekel včeraj škof Bellomi v pridigi v katedrali Sv. Justa.

Kako ne bi človek klical vseh blagoslovov na njegov evangeljski pogum?

Kakšna njegova italijanska škofljanka se je pred dnevi razburjala, da je na Petrov prestol sedel "un papa ščavo"...

Četrtek, 7. decembra 1978

V stolnici Sv. Justa otvoritev škofijskega zborovanja "Kristjani iz oči v oči", na katerem naj bi na vztrajno va-

bljenje duhovnika Jakomina nastopil s svojim prispevkom tudi sam.

Zborovanje začenjamo v ledenem mrazu, ki morda ni samo atmosferski. Slovenska pesem *Ti, o Marija* se sicer razlegne v mirni množičnosti, a ko duhovnik Jakomin začne brati evangelij v slovenščini, se v nevidnem nekaj ukresne: iz cerkve vidim protestno odhajati kakih šest naščeperjenih gospe.

Škof Bellomi eksplodira od vere, ko pridiga.

Od znanega jezuita p. Sorgeja, ki nastopi po maši, bi jaz pričakoval več. Vtis provincializma. Zakaj naj bi Slovenci videli samo svojega...

Petek, 8. decembra 1978

V veliko avlo Pomorske postaje se celo dopoldne zli-va slap besedi. Čvekanje na čvekanje, praznina na praznino.

Pač krščanstvo, kakršno zmoro to mesto.

Jaz pridem na vrsto šele ob 18h, in sicer kot 42. nastopajoči.

Naslov, ki sem ga dal nagovoru: *Esorcizzare i demoni della razza* - Izganjanje demonov rase.

Točko za točko naštejem dejavnike, ki so po mojem mnenju poganizirali Trst: emporij, fašizem, cerkveno politiko.

Zvonec me prekine, ko preberem stavek, kako slovenski demokrati v Trstu nismo vredni niti svojega poštetnega civilnega naziva in smo "*Slavi bianchi* - beli Slovenci".

Pri priči hočem ubogati zvonec in se prekiniti, a škof mi namigne, naj končam odstavek.

Ko se vračam iz mesta, sneži. Sneži v močnih kosmih, kakor v nekakšno vesoljsko veselico, kakor v počastitev praznika Brezmadežne.

Nedelja, 10. decembra 1978

V zaključnem govoru na Pomorski postaji, kjer je dvorana črna od ljudi, škof omeni tudi naslov mojega razmišljanja *Esorcizzare i demoni della razza*. Torej ga tvegana vsebina (sokrivda cerkvene politike pri razkristjanjenju) ni motila.

Sreda, 13. decembra 1978

V zvezi s svojim nastopom na Pomorski postaji sem danes dobil dva nasprotujoča si odziva: od škofa Santina in od škofa Bellomija.

Santin mi pošilja "*Alcune osservazioni per rettificare cose false scritte o dette nel convegno diocesano* - Nekaj pripomb v poravnavo lažnih reči, napisanih ali izrečenih na škofijskem zborovanju".

Bellomi pa mi izraža "*un grazie particolarissimo per essermi stato così vicino* - Prav posebno zahvalo, da ste mi bili tako blizu".

Dva škofa in dve krščanstvi?

Petek, 15. decembra 1978

Iz pisma škofu Bellomiju:

"Hvala za ta vdor Evangelija med nas. Za ta novi užitek, da se človek čuti katoličana, sina Cerkve, ki je vsa materinska. Za ta sunek pomladi, dejal bi odrešenja, ki je loputnil z oknicami v ta trudni tržaški december."

Ko sem Vas prvič poslušal v Donizettijevi ulici, mi je bilo, da bi Vas pomiloval, ko sem videl, kako presajate v to puščo svojo evangeljsko in kulturno strast.

Toda naprsni križ bi težil tudi drugje, pravzaprav povsod. Zato torej: Ave, crux, spes unica!"

Nedelja, 7. januarja 1979

Popoldne pri Sv. Justu na božičnem koncertu slovenskih cerkvenih pevskih zborov.

Glej čudež: od slovenske besede se z zidu ne odlušči niti zrno belega, kaj šele, da bi se odtrgala kakšna opeka, kaj šele, da bi se od nje zrušila stolnica.

"Pomagajte mi, ker ni lahko", konča svoj nagovor škof Bellomi.

Kako naj bi bilo lahko, če mu kakšna italijanska družina zapre vrata, ko hoče obiskati njenega bolnika...

Iz stolnice stopim med same metafore, začeni s strupenim mrazom. Avti, zapeljani na tlak bivše bazilike. Platane, masivne, mračne, simbolične. Slovenski verniki, ki ob zidu katedrale premraženi čakajo na avtobus...

Torek, 29. maja 1979

Vodnik po jami v Briščkih, Italijan, reče slovenskemu učitelju, ki učencem prevaja njegovo razlaganje v slovenščino: "Tukaj je Italija!"

Neki drug Italijan, škof Bellomi pa, kakor slišim, misli na počitnice v Slovenijo, in sicer nekam, kjer ne bodo znali italijanščine.

Sreda, 21. novembra 1979

Škof Bellomi snoči slovenskim duhovnikom: "Ne vem, če bom prišel v nebesa... A iz parka pred škofijo sem ponoči prinesel na svojih ramah tri tipe, ki pa so mi potem poscali žimnice..."

Sobota, 14. junija 1980

Po birmanski maši v openski cerkvi zakuska v župnišču s člani pevskega zbora in škofom Bellomijem.

Vzdušje je več kot prisrčno: slovensko je. Pevci zapojejo koroško *Rož, Podjuna, Zila*. Ko odpojejo, vprašam škofa, ali se mu zdi slovenski temperament melanholičen.

"Strašno", odgovori.

Sobota, 30. avgusta 1980

Drugi dan Drage.

Sergij Pahor, predsednik Društva slovenskih izobražencev, je pokosil travo v dolinici, profesor na tukajšnji univerzi Emidij Susič pa jo je z vilami odnesel stran.

Popoldne je prvi predavatelj škof Bellomi. Postreže nam z nastopom, kakršnega ta temperamentni Italijan s svojo bleščečo inteligenco in svojim apostolskim žarom zmore.

Slovenski kristjan, ki ima za sabo štiridesetletno marksistično karanteno, bi takšen zanos zmoget, če bi bil

Škof Lovrenc Bellomi predavatelj na Dragi 1980.

svetnik. Marx mu je ostrigel še tiste nastavke perutnic, ki jih je v svoji nacionalni nesproščenosti imel.

Petek, 17. februarja 1984

Zvečer zaključek vizitacije škofa Bellomija s slovensko-italijanskim srečanjem. Nanj sem še skeptičen, a vrnil sem se razsvetljen in potešen, čeprav sem moral skozi ledeno burjo. Bellomi je oddajnik svetlobe in toplote.

Zapisujem pozdrav ob vizitaciji za župnijski listič.

Dobrodošel, nosilec upanja!

Prihod škofa je bil svoj čas za slovensko vas dogodek, ki je po svoji imenitnosti presegel tudi šagro. Že kakšen teden prej je vas zajel praznični nemir. Ob vходу v vas je rastel slavolok - včasih tudi dva ali trije -, ovešen z zelenjem, z brinjem in bršljanom. Vaščani so tekmovali v čiščenju ulic. Pritrkovalci so se vadili pri zvonovih. Iz kuhinj je praznično dičalo po presencih. Verna slovenska vas se je pripravljala, da doživi svoj veliki dan.

Časi so se spremenili, nekdanje vaške slovenske Opčine so postale slovensko-italijansko predmestje in škof Bellomi jih bo ob svojem obisku našel v tej njihovi bolj mestni kot vaški podobi. A četudi mu slovenska krščanska skupnost sv. Jerneja ne bo postavila rastlinskega slavoloka, mu bo postavila duhovnega. To bo eden tistih slavolokov srca, ki so jih Slovenci na Tržaškem že razpeli nad imenom nadpastirja, za katerega hvalijo Boga, da ga je poslal na ta duhovno opustošena tla kot:

- človeka zlahtnega katoliškega univerzalizma, ki se je znal z evangeljsko strastjo živeti v njihovo manjšinsko zaznamovanost;

- kot Božjega človeka, ki je eno svojih najbolj perečih nalog videl v zdravljenju ran, ki jih je zasekal v srca šovinistični demon;

- kot apostola pomlajene Janez-Pavlove Cerkve, ki hoče prinesiti tudi našemu večkrat malodušnemu slovenskemu človeku besedo nadnaravne tolažbe, nadnaravnega upanja in tudi nadnaravne samozavesti.

Sreda, 30. maja 1984

Milanska založba Jaca Book "zaradi preusmeritve založniškega programa" preklicuje pogodbo, ki jo je podpisala z mano za izdajo knjige "Smer nova zemlja", potem ko je pobuda za izdajo prišla z njene strani. V današnjem pismu mi škof Bellomi, ki se je za objavo posebej ogreval, izraža svoje razočaranje nad takšnim ravnanjem. Pismo je dokument prefinjenosti te evangelijske duše.

Četrtek, 21. junija 1984

Ko mi je včeraj škof Bellomi poslal svoje odgovore na moja vprašanja za intervju v Celovškem Zvonu, so se mi tisti odgovori zdeli nekam zapeti. Danes, ko jih prevajam, pa učinkujejo name skoraj kakor poglavje iz *Imitatio Christi*.

Nedelja, 2. septembra 1984

Snočnje Štihovo predavanje v Dragi je bilo intelektualno krhko, s svojim sanjskim socializmom malce passé, na meji okusa s sklicevanjem na Speransa, a s svojim končnim izzvenenjem pozitivno: poziv k širini in toleranci, ki je ogrel občinstvo. Toda s svojo pridigo, ki jo je imel danes v lepem soncu škof Bellomi, je nehote Štiha redimenzioniral, "To pa je za pet Štihov," je rekel prijatelj na koncu pridige.

Torek, 6. novembra 1984

Dr. Škerlj mi prinese predavanje, ki ga je škof Bellomi pripravil za teološki tečaj v Ljubljani; da bi ga prevedel, seveda, kakor mi reče doktor, s samoumevno kretinjo. Jaz bi lahko pripomnil, da je za takšno prevajanje že bolj poklican kakšen doktor teologije. A sprejemem brez upiranja, celo rad. Prevajati Bellomija, to bo prevajati klasiko srca.

Sobota, 10. novembra 1984

Beseda Leona Velikega: "Kralji smo!" Namreč kristjan. In da bi se takšnemu "kralju" cedile sline po drekastem literarnem prestižu?

Ko zaključujem prevajanje škofovega predavanja, se mi samo zapiše; Leon in Bellomi - kakšem lok istega Božjega Duha, ki se meče čez stoletja!

No, v predavanju je tudi kakšen verbalistični odstavek, a konec je kar blesteč in literarno okrašen s Tagorejem in Peguyem. A le odkod jemlje Bellomi svoj fantastični optimizem? Verjetno 70% od rojstva. Ali pa v glavnem od vere?

Sobota, 17. novembra 1984

Na naši gimnaziji obisk dragega Bellomija. Pred dijaki izreče junaški stavek: "Za resnico je treba iti do konca, tudi če gre za življenje!"

Ponedeljek, 17. decembra 1984

V Društvu slovenskih izobražencev škof Bellomi govori o krščanski spravi. Že je moral zaznati, kakšen prepad je med nami izkopala revolucija. Odšel sem z vtisom, v kakšni onemoglosti tičimo.

Ponedeljek, 11. novembra 1985

V burji jo maham po Carduccijevi proti centru, ko se srečam s škofom Bellomijem. Prisrčno se ustavi z mano.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je partizanski pesnik Peter Levec zapisal v ljubljanskem Delu, da je razglasitev 27. aprila za "dan upora" "velika in debela in neumna laž"...
- da je bilo v prvih osmih mesecih letošnjega leta na območju Ljubljane ukradenih 219 osebnih avtomobilov in da so 22 od teh tuje policije odkrile v raznih državah, od Madžarske do Ukrajine. (Najbolj so kradli znamko Renault 19)...
- da je med dvanajstimi bogoslovci, ki jih je v Bologni kardinal Giacomo Biffi posvetil v duhovnike, bil tudi vnuk oziroma nečak (italijanski "nipote" lahko pomeni oboje) italijanskega ministrskega predsednika Prodiya...
- da bo pri ljubljanski založbi Mladinska knjiga v kratkem izšla v obsegu nad petsto strani knjiga spominov emigrantskega pisatelja in zeta generala Rupnika dr. Stanka Kocipra **KAKO SEM ŽIVEL**: knjiga bo obravnavala obdobje med leti 1941 ter 1948...
- da ob sprejetju tobačnega zakona v slovenskem parlamentu napovedujejo, da bosta od tega ukrepa trpeli kultura in šport, saj sta od Tobačne tovarne Ljubljana prejemale osem milijonov mark letno. Med prizadetimi naj bi bil na primer Cankarjev dom, posebno pa še Kajakaška zveza...
- da so po štirih letih dela restavrirali avtomobil Citroen "Lictoria Sex", ki ga je ta francoska avtomobilska družba l. 1930 darovala papežu Piju XI., in ga postavili na ogled v vatiškanskih muzejih...
- da v Weimarju, kulturno znamenitem mestu v bivši Nemški demokratični republiki, načrtujejo projekt "Weimar 1999", po katerem naj bi mesto postalo Evropska prestolnica kulture...
- da je ljubljanska Televizija poročala o srečanju 500 vosovcev-udbovcev v Kočevskem Rogu, zamolčala pa zborovanje 10.000 mladih katoličanov v Stični...
- da je slovenska kulturna delegacija, ki je pred kratkim obiskala Moskvo in tam podpisala sporazum o sodelovanju, predlagala, naj bi obe državi skupaj proslavili okrogli obletnici dveh svojih največjih pesnikov, Puškina (r. 1799) ter Prešerna (r. 1800)...
- da v gostilni Špacapan v Komnu ponujajo kraške specialitete (južina za 800 SIT - polenta z ocvrto klobaso in jabolčni zavitek ali pa ječmenka z rebrci in kuhani kraški štruklji)...

Med somaševanjem na Dragi 1990.

Prihaja od pedikerja. Omeni moj *Jutri čez Jordan*, ki je pravkar izšel. "Škof nima časa za branje romanov," mu rečem, "a Vam ga bom poklonil iz spoštovanja." "Da ga bom bral!" me popravi in spet zaorje v burjo.

Nedelja, 9. aprila 1989

Na veliko noč je škof v svoji pridigi označil Trst kot gnilo mesto. Velika zamera pri "Trieste bene", kajpada. A kako naj se katoliški škof, vreden tega imena, ne zameri temu framasonsko-šovinističnemu kotlu?

Sobota, 10. avgusta 1991

Na dan sv. Lovrenca naj bi bil to dan za dragega Bellomija na njegov god. Toda zmotil me je sosed, ki je strigel ograjo iz ligustra okrog ute...

Torek, 5. novembra 1991

Škof se mi "con un abbraccio - z objemom" zahvaljuje za predavanje, ki sem ga imel v Rimu in sem mu ga poslal na vpogled.

Nedelja, 19. januarja 1992

Spoštovani in dragi profesor,
še le zdaj odgovarjam na Vašo rimsko kartico iz začetka decembra, da bi se Vam zahvalil in Vam voščil za novo leto. Vam in vašim dragim.

Čestitam Vam tudi za imenovanje pri Papeškem svetu za kulturo (tukaj je škof slabo informiran, saj sem bil med govorniki na sinodi, ne pa v omenjenem svetu): to me je zelo razveselilo in mislim, da bo Vaš donesek zmeraj visokega profila, kakor je bil Vaš referat na sinodi, ki sem ga z veseljem in pridom bral in se z njim okoristil.

Duh Gospodov naj bo zmeraj nad Vami in naj Vas ohrani v svetosti, v miru in dobrem zdravju.

Vaš + Lorenzo Bellomi

Ponedeljek, 16. marca 1992

Izjemoma sem si danes kupil *Il Piccolo*. Zaradi enega od naslovov v njem: *Il Vescovo striglia i politici triestini* - Škof strglja tržaške politike. Bellomi je čudovit.

Nedelja, 11. avgusta 1996

Med vožnjo z gliserjem z Lošinja proti Trstu, ko morje divja v nevihti, berem v *Il Piccolo* intervju, ki ga ima časnikar Rumiz z bolnim škofom Bellomijem. Po vseh kvalitetah, ki sem jih spoznal pri njem, sedaj lahko občudujem še eno - hrabrost. Iz oči v oči s smrtno mož ostaja miren in realen.

Nedelja, 25. avgusta 1996

Ko dopoldne v Soči v dolini Trente govorim študentom iz Zavoda sv. Stanislava ("*Etika in literatura*"), navedem kot zgled evangelijske odprtosti škofa Bellomija. A ko izrečem stavek "Te dni umira od raka", me profesor Kurinčič opozori, da je že umrl. Včeraj namreč nisem videl časopisov.

Škof, ki ga Trst ni bil vreden. Škof, ki v Trstu ne bo imel naslednika. Večkrat sem pomislil: ne bi to lahko bil Janez Pavel III.?

Ponedeljek, 26. avgusta 1996

Ko se peljemo z Vrsna, uživamo razgled proti jugu: Mrzli vrh, Kolovrat, Matajur... Avto pustimo v dolini in se potem peš povzpnejo k cerkvi sv. Lovrenca, h Gregorčičevemu grobu.

Tam, na tistem moralnem Geosu Primorske, se vzdigne molitev tudi za Neslovenca, ki nas je imel rad - za Lorenza Bellomija.

Sobota, 14. septembra 1996

Ob smrti škofa Bellomija izročam župniku za župnijski list tale zapis, za katerega me je pred dnevi naprosil.

"Trst je, kakor je videti iz zgodovine, eden najzbranejših križev, ki jih lahko Previdnost naloži katoliškemu škofu. Lorenzo Bellomi je sprejel škofovsko mesto v Trstu, potem ko ga je kar trinajst kandidatov odklonilo. Zavedal se je torej, kam prihaja: v prostor, prepojen z buržujsko plehkostjo, framasonsko tradicijo in protislovenstvom.

Toda vanj je vstopil ne samo oprt na svojo izredno človeško nadarjenost, na svojo veliko inteligenco in še večje srce, ampak predvsem v svetniški predanosti svojemu božjemu Učitelju, njegovi zapovedi ljubezni.

Tržaška desnica te njegove evangelijske radikalnosti ni sprejela, kakor je sam priznal v predsmrtnem intervjuju v dnevniku Il Piccolo. Sprejeli so jo Slovenci in vzljubili tega škofa, ki se je, Verončan, naučil njihovega jezika; molil brevir v slovenščini, se zanimal za slovensko kulturo, nastopal v slovenskih društvih. Vzljubili so ga, kakor so nekoč vzljubili njegovega nekdanjega predhodnika, junaškega Fogarja. Zato bo njegov spomin med njimi blagoslovljen.

Opčine, 13. septembra 1996

Domače žive marmelade

Bruna Pertot

V tem skrbno in neprodušno zapečatenem lončku je ujet drobec poletja, njegovega sonca, moči in slave, njegovih vonjav in okusov, za vse tiste dni, ko bodo štrene dežja prale okna domov, ko se bo preko streh podil metež in bodo dimniki junaško kljubovali burji. Da bi z njimi vred kljubovali še mi, se bomo vzporedno s padanjem temperature vse bolj zatekali k domači polici in z nje jemali lonček za lončkom - s tistim drobnim drobcem poletja in njegovega sonca, steklene lončke - marmelade. Domače. Brez praškov in dodatkov, brez barvila, brez vsega, kar ne bi spadalo zraven, s tistimi lepimi naravno se svetlikajočimi odtenki, s še celimi koščki in vlakenci sadja, ki je ohranilo ves svoj izvorni vonj in okus od pomladanske jagode in maline, do ribeza ali grozdja svetega Ivana, od breskve in hruške, robidnice in marelice, vse do fige, kutine, grozdja, šipka in kostanja. Pa še škors, ki nezadržno izginja, bi spadal v to plemenito in pisano družbo, ker vsebuje veliko bogastvo in je tako kot drevo in kot sad nepopisno lep.

In ne recite, da ni več v modi. Marmelada, namreč. Je. In še kako. Menda ni še nikoli v zgodovini potovala kakor sedaj iz dežele v deželo in bila deležna tolikšne pozornosti v izložbah, vsa ovita v vabeče barve in nalepke: kupite, kupite, samo kupite, pa bo vse prav. Mi pa ne kupimo. Rajši jo sami skuhamo. Če ni vrta pri hiši, tako ali drugače staknemo nekaj zanesljivo domačega sadja in kuhamo. Pa ne le stare mame. Nas je za cel regiment privržencev domače marmelade, neverjetno pisana množica ljudi in poklicev je zastopana v tem sladkem regimentu, celo kakšnega zdravnika in zgodovinarja bi z začudenjem utegnili najti med lonci, koščicami in sadjem, med vagami in siti: za en sam drobec poletja!

Pa ne bodimo tako zelo prepričani, da smo ta drobec ujeli in ustanovili mi. Ne ne. Mi bi tega ne zmogli, mi lahko samo mešamo, prekladamo, kuhamo in uporabljamo, kar je bilo ustvarjeno. Tisti drobec poletja ga lahko ohranja samo mojster med mojstri shranjevanja in ohranjevanja, eden iz kraljestva kemije - sladkor, ki je še pred nedavnim bil pesa ali trs, ta zamotani znani neznanec, ki ga kemija imenuje ogljikov hidrat. Česa on ne zmore, ta kupček svetlečih se kristalcev! On odloča o bolezni in zdravju, o marelici in hruški, o slivi in breskvi, ki bi se brez njega izpremenili v kupček nekroze. On čuva, da se med te naše lončke

ne prikrade nevarni in zli "botulinus", on se bije z vojsko bakterij, ki napadajo naš košček poletja in pravi: proč od tod, pa brž!

Bilo bi zaman prišepetavati komurkoli svoj način kuhe in shranjevanja za zimo, saj bi s tem samo sprožili navdušeno in glasno razpravo s seganjem v besedo, kjer vsakdo posluša le sebe in skuša prepričati ostale. Kdor pa ima moč molčati in prisluhni, si bo nabral polno torbo nasvetov in navidez nepomembnih, a v resnici za uspeh zelo važnih drobnarij in fines, ki jih je ohranilo pri življenju le ustno izročilo in bi jih v knjigah in priročnikih iskali zaman, četudi je zbiralcem receptov in založnikom v teh zadnjih letih le malo kaj ušlo, od samostanske figove marmelade s pečenimi mandeljni, z zrnem soli, do tiste grajske z dodatkom žganja ali ruma. Vsakdo jo skuha po svoje. Marmelado kakor usodo.

Naša teta jo je kuhala samo po starem; na mrlečem ognju, da je sadje bolj izparevalo kakor se kuhalo in s prav malo sladkorja, saj so bili naši domovi pravi pravcati hladilniki in se je sadje z lahkoto ohranjalo.

Eni jo torej pestujejo ure in ure, drugi jo odpravijo v dvajsetih minutah.

"Kaj pa vi, doktor?" sem vrgla tja bolj za šalo, prepričana, da se za te stvari zanima bolj iz olike, samo ker so se žene razgovarjale o tem.

"Jaz? Kar nekaj ur jo kuham. Tista na hitro z veliko sladkorja me ne prepriča. Moja mati," je vzneseno pogledal skozi zrak, "jo je kuhala ure in ure in z malo sladkorja. Kakor Gvaskonci", je vstal, odšel in se nemudoma vrnil z elegantno vazico, ki je romala iz rok v

roke, z zlato obrobljenim napisom "vrtnica". Pokusili smo in jo pobožno pospravili. Izmislili pa so si jo, kdo drug neki, kakor Francozi. Je nežnega, svojstvenega okusa in diši, seveda, prav po rdečih vrtnicah diši. Medtem ko si je žena odpočivala ob morju, so vrtnice romale v lonec, gospod si je nataknil predpasnik in kihal marmelado, tako kakršno je nekoč kuhala mati. In tisto iz vrtnic, kakor Francozi, ki pa ni za vsak dan. Je kakor žameten roza čeveljček za en sam nepozabni večer.

Bolj kot vrtnica pa je moja kuharsko domišljijo in vnemo podžgalo dvojje: moštova marmelada in kocke iz kutine.

Moštova marmelada pride na vrsto, ko vre mošt in so vrtovi in vinogradi že obrani. V veliko lončevo kozico z moštom, ki prehaja že v vino, potopimo vse sadje, kar ga premoremo v tem letnem času: jabolka, slive, kutine, fige, grozdje, kostanje in škorš, skratka vse, kar je zrastle na kakšni drevesni veji in je še užitno. Kuhamo, kot se nam zljubi: ob živem ognju in suženjskem mešanju se sadje kaj kmalu zgosti; na tlečem ognju se kuha kar samo in nič ne bo narobe, če bomo s kuho nadaljevali naslednjega dne. Sladkamo kot se nam zdi.

In ko smo si oddahnili od moštove marmelade, se potrudimo še s kockami iz kutine. Niso le zelo hranljive in okusne, temveč imajo prav poseben in neotipljiv čar, morda zaradi tistega grenko-sladkega vonja, ki zaveže usta in ga ima kutina - in to samo ona in pika. Dobiti pristno zrelo kutino pa ni ravno lahko: približno kot škorš prehaja v pozabo. Še tu in tam jo kakšen zaljubljenec goji v vinogradu iz gole ljubezni, vzdolž našega brega, tja do Istre in Dalmacije.

Če se nam jo je posrečilo ujeti, jo lepo neolupljeno zrežemo na kose in jo s kozarcem vode, lepo pokrito, kuhamo do mehkega. Ko se je vse lepo skuhalo, pretlačimo, dodamo kilogram sladkorja in sok štirih debelih limon in gostimo dalje. Ko je toliko gosto, da se nam prične lesena žlica puntati, zvrnemo vse na pekač (samo ne kovinski, nikar!) in raztegnemo v dva centimetra debelo plast. Tako. Zdaj naj se le hladi, nikamor se več ne mudi, lahko počiva tudi cele tri dni. Površina lepo otrdeva. Se sveti zaradi polnosti pektinov in sluzi. Če se je dotaknemo s prstom, se ne sprijema. Potresemo jo z navadnim sladkorjem. Zdaj nož v roke, da jo zrežemo na kocke. Že roma v počivališče: pločevinasto škatlo, vazo, leseno skrinjico. Pa to ni vse: vsaka kocka mora biti položena med dva velika lovorjeva lista, eden zgoraj, drugi spodaj, in še kakšna lovorjeva jagoda je lahko vmes, da bo vse prepojeno z vonjem.

Zato pa imajo kocke iz kutine tisti neoprijemljiv čar, ki nas prevzame, ko jih zlagamo na krožnik in zunaj brije in naletava in nas greje ta droben spomin na tople dni, posipan s sladkorjem.

Neža Maurer

PRAVLJICE BODO OSTALE

*Prihaja vame nekaj kot žalost,
nekaj kot tuja resnica.
Brez muke zapuščam hišo –
pravila sem ji dom...
Brezbrižno pogledujem ruševine –
tam je stal moj izsanjani grad.
Lej, zapisalo se je:*

*nekaj kot žalost,
nekaj kot resnica.
Lahko se porušijo domovi in gradovi –
pravljice bodo ostale.*

GRAFIKE

*Minil je čas
črnobelih zimskih grafik.
Z dlanmi si senčim oči,
ko pošev zrem nanje:
Vem, kaj so mi bile,
kaj so mi dale.
Pomlad je zaradi njih
bolj žareča,
moji čuti izostreni.
Vonjam spomine.*

*In oprezam na pisan vrt
pod oknom.*

DOTIK

*Morda te ne najdem...
Vrata bodo zaklenjena,
polknice zaprte,
hiša samotna, mrtva.*

*Dotaknem se kljuke,
na okensko polico položim kamen –
v moji dlani je bil.*

*Ko boš odpiral vrata...
ko boš kamen pometel na tla –
se bova dotaknila.*

SVETNIŠKI SIJ

*Vse ladje so potonile.
Morje leži spokojno,
zrcalno gladko in blago
kot blagoslovljeno olje.
Nad njim svetniški sij lune.*

Romanje po Baragovih sledovih

Drago Štoka

Goli slučaj je bil, da sem se zadnji trenutek pridružil romarjem-izletnikom, ki so odhajali za celih petnajst dni v Kanado in Združene države Amerike obiskat tamkaj živeče slovenske rojake in obenem šli do Niagarskih slapov po krajih, katere je ob Michiganskem jezeru vsepočez nešteto krat prehodil misijonar in svetniški škof: Slovenec Friderik Baraga. Vseh romarjev nas je bilo 80, med njimi trije iz našega zamejstva: Lojze Hlede z ženo in jaz.

Bilo je to potovanje, ki ga ne bom mogel v svojem življenju pozabiti, nasprotno: bolj ko se bo čas odmikal letošnjemu avgustu in septembru, bolj mi bo misel silila tja, posebno v kraje, kjer je Baraga pokristjanjeval avtohtona plemena, ki jih je Krištof Kolumb, ko je odkril Ameriko, krstil za Indijance, misleč pač, da so njegove ladje priplule v Indijo. Oni sami se ne imenujejo Indijance (priložnost sem imel si izmenjati nekaj besed z "Indijancem" srednjih let): imajo se še vedno za pristne prebivalce in torej tudi gospodarje (simbolično seveda!) ameriških tal, Amerikance pa imajo za navadne priseljence, oziroma "okupatorje". Nismo imeli priložnosti, da bi si ogledali kak indijanski rezervat, in to je škoda, ker bi tako lahko vsaj zaznali, če je naš dolenski rojak, Friderik Baraga, pustil še danes kako sled, vsaj spominsko, pri njih. Konec koncev jim je pisal slovnico, slovarje, prevajal v njih jezik bogoslužna in verska dela. Je od vsega tega njegovega neizmernega napora, hoje, vožnje s sanmi in konji, ladjami, od kraja do kraja, ki so si med seboj oddaljeni na stotine kilometrov, kaj ostalo pri Indijancih? Na ta odgovor, ki je vsaj mene, pa tudi mnoge druge soromarje, od Ptuja do Novega mesta, zelo zanimalo,

Kip svobode v New Yorku.

Na grobovih Johna in Roberta Kennedy v Washingtonu.

nismo dobili kakega točnega odgovora s strani krajevnih vodičev. Zanimivo je, da nam je naš glavni vodič, ameriški Slovenec, sicer rojen v Ljubljani, pripovedoval kako danes marsikak Američan obtožuje Indijance, da so oni krivi, če so danes v Ameriki temnopolti ljudje, češ, da če bi Indijanci poprijeli za delo v plantažah in na farmah, bi jim ne bilo treba iskati črncev v Afriki. Ker pa se tega dela Indijanci na noben način niso hoteli oprijeti (imeli so pač drugačno, čisto svoje življenje v tesnem vsakodnevem stiku z naravo, lovom, preprostim življenjem pod milim nebom), je prišla v Ameriko, oziroma bila s silo pripeljana delovna sila iz Afrike.

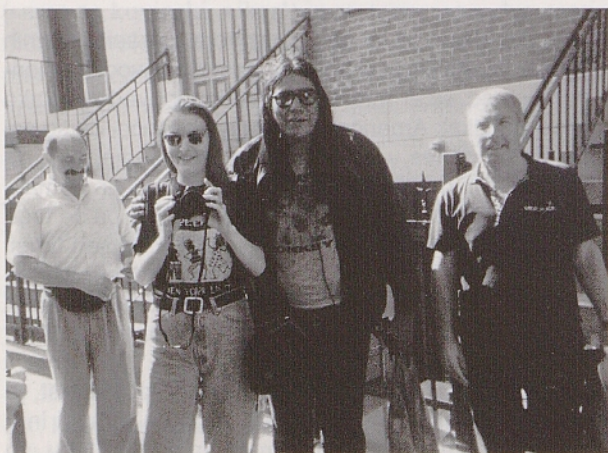
Drugo, kar je izredno pritegnilo mojo pozornost, je bilo življenje mnogih slovenskih župnij v Kanadi in v ZDA. V Kanadi, posebno v Torontu in v Hamiltonu, so slovenske župnije še močne in množično obiskovane. Na glavni slovesnosti in pri maši, ki jo je daroval toront-

Pred slovensko župnijo in cerkvijo v Clevelandu. V sredini slike sta beograjski nadškof dr. Franc Perko in župnikov pomočnik g. Černe, dr. Ivan Merlak in Janez Gril.

ski nadškof Slovenec Alojzij Ambrožič, je bilo prisotnih skoro tisoč Slovencev, ki so prišli iz vseh krajev Kanade. Tudi sam sem srečal veliko znancev, svojih bivših profesorjev in prijateljev. Tu so naši rojaki precej povezani in tudi številčno in ekonomsko močni.

Nekoliko drugače je v slovenskih župnijah v ZDA, posebno v Clevelandu, Chicagu in New Yorku. Slovenske cerkve se vedno bolj praznijo, posebno v Clevelandu, ker se Slovenci naravnost množično izseljujejo v bolj rezidenčna področja in na njih mesto, oziroma v njihove hiše pa se vsebolj vseljujejo temnopolti ljudje. Ta pojav povzroča odselitev še drugih slovenskih rojakov, ker, vsaj tako so tam pripovedovali, je sobivanje s temnopoltimi ljudmi včasih zares težko, zaradi njih hrupnosti, nereda in tudi precejšnje nediscipline. Tako se bojijo naši ameriški rojaki, izpraznile in marsikak župnik že misli na prodajo cerkve in šole ob njej ter začeti z gradnjo cerkve

Pred slovensko župnijo in cerkvijo v New Yorku v družbi z Indijancem, avtohtonim prebivalcem Amerike.

in slovenske župnije v drugih krajih, tam pač, kjer živi več Slovencev. V zvezi s slovenskimi župnijami in cerkvami naj omenim še to, da so povsod, tako v Kanadi kot v ZDA, pred glavnim oltarjem dve, včasih pa kar tri zastave: ameriška, slovenska (z današnjim grbom ob njej) ter škofijska ali celo vatikanska.

Pa še nekaj osebno prijetnega: v Washingtonu stopi v avtobus novi vodič, starejši možakar, živahen in simpatičen že na prvi pogled. Takoj vzame mikrofon v roke, se predstavi in vpraša po meni. Kar rdeč sem postal, ker sem vseskozi hotel biti na tem potovanju takorekoč anonimen. Ko z zadnjih sedežev avtobusa zakričim, da sem tu, priteče k meni, mi stisne roko, me objame in ves srečen pravi: "Pred štiridesetimi leti sem Vas šminkal na Repentabru, kjer ste igrali Slehernika!"

Bil je dr. Stane Šuštersič, ki ga po tistem šminkanju na repentabskem odru nisem nikoli več srečal. Spomnil sem se ga, saj se ni mnogo spremenil. To je izredna osebnost, duša washingtonskih Slovencev (zna nič koliko jezikov in je zaposlen že mnogo let na ameriškem radiu). Bil nam je v prestolnici ZDA neprecenljiv vodič in sogovornik.

Domov smo se vračali dobesedno zbiti, saj smo se samo z avtobusom vozili skoro 6000 kilometrov (od Clevelanda do Niagarskih slapov, potem pa dol do Washingtona in nazaj do Clevelanda), toda polni prelepih doživetij, srečanj, duhovno obogateni, hodili po Baragovih sledih, notranje zadovoljni, celo srečni, saj smo med drugim videli ne samo čudovite naravne lepote, bili v Chicagu na najvišjem nebotičniku na svetu, občudovali ameriški svet, ampak, kar je morda še najbolj pomembno, bili smo v petnajstih dneh v stiku s slovenskimi rojaki, ki živijo skoroda povsod od Niagarskih slapov do Washingtona. Lahko rečem: enkratno doživetje je bilo to, za kar gre globoka zahvala tedniku "Družina" in beograjskemu nadškofu dr. Francu Perku, ki nam je vsak dan odkrival nov duhovni svet ter nove globine duha in srca!

Druga nagrada na literarnem natečaju

DVOJNOST

Na ravnini nosijo Marijo,
po globačah boli se drstijo.

Molijo, da naj jih Bog usliši,
trhli trami pokajo na hiši.

Za procesijo usahlo cvetje,
bolni klatež išče si zavetje,

da si zadnjo posteljo postelje.
Stari mlin pogačo smrtno melje.

STRIC

Od svete Trojice

udarja

kvatrni

zvon.

Počasi stopa

po stezi

iz blatne ilovice

hrbet je

vedno bliže

tlom.

BREŽNA MARIJA

Brežna Marija je visoko in daleč,
med našo grabo in njenim zlatim

[prestolom

raste globoki črni les,

steze so vse prestrme,

jaz pa le hodim,

da bi še enkrat,

samo enkrat videl

brežno Marijo

s te temne,

vedno bolj črne

smrtne postelje.

ŽENJAK

Ob globoki rdeči stezi

ki jo orjejo

stoletni koraki,

se razcveta

rdeči octovec.

Ovce na nebu

se pasejo po sinji poseki

proti varni staji zahoda.

Pod utrujenim hrbtom

prvobitne gore

se lušči sljuda

in kristalinski škrilavci.

V grenkih požirkih

okušam usedlino ljubezni,

skozi prste pretakam

kalno ilovnato vino,

ko se vzpenjam

po tej nevidni stezi

navzgor.

GOZDNI OBJEM

Angeli

v oranžnih oblakih

nad zaostrenimi vrhovi smrek

ravnodušno

prepevajo.

Trava odteka

po hribu

v nakodranih valovih.

Varni gozdni objem

se razklepa

in me zapušča

tako samo

na goličavi.

Rakitovec.

MOZAIK

Z meglo

legam na travnik

v dniko

razjedenih trav,

volhke trohnobe,

polomljenih vej,

med lišaje,

na zlato-modre mozaike

listja.

Kakor v Ravenni

pijeta jelen in ptica

iz enega vira

v sijaju zahoda.

KOŠNJI VETER

Košnji veter

utrinja

blede šipkove svetilke,

cesta diši

po sivem potovanju topolov.

Na ovinku,

kjer se končuje mesto,

se najina srečanja

vse bolj

sesipajo v reko.

Košnji veter

me zapleta

v svoje opojne mreže

sparjenih trav.

IZGUBE

Izgubila sem

svoj prstan

z modrim očesom,

izgubila sem

zeleni pas

nekje na travniku

in srebrno zrcalo

v potoku.

Izgubila sem se

v vetru med zorečim žitom,

izgubila sem pesem,

izgubila sem

tvoje ime.

DAJEM

*Dajem vam ključ drevesa,
šelesenje jelš,
zeleno ogrinjalo nedelje,
iskrenje cvetocih lip.*

*Dajem vam slapove kresnic,
zublje svetih ivanjskih rož,
vrelce globokih
čarnih voda.*

KRUH

*Mesim črni kruh
in vanj prilivam
sončno svetlobo,
pšenično pozibavanje,
zelenino,
in drobno nevidno brenčanje,
dosujem spoznanje,
da ni nikogar,
ki bi z mano okušal
ta trdi ravninski kruh.*

ZAME NI ČASA

*Zame ni časa,
med prej in sedaj
je samo trenutek:
Seničja radost
med prazničnim potrkavanjem -
nedeljska slika vasi
v sončnem okviru
z ljubeče izrezljanim listjem.
Vdihavam
jagodnolipov vonj
ob košnji
in romam
vse prošnje procesije.*

*Začutim
dobre roke
in njih zamrzla
poslavljanja,
pogledam v nebo:
vzhod je enak zahodu.*

ROMANCA

*Luč nad mizo temne sence meče,
veščje umirajo v plamenu sveče.
Ura v tramu trhle drobce šteje,
vse je kot pred leti, kaj je prej - pozneje?
Včasih smo ljubili - zdaj smo osameli...
V noč odmeva pesem Vsi so venci veli.*

Pismo

Dobili smo pismo g. Janeza Gruma iz Združenih držav v zvezi z intervjujem Zore Tavčar z dr. Bonuttijem, objavljenem v 7. številki letošnjega letnika Mladike. Ker pripombe našega zvestega bralca iz Milwaukeeja krepko prekašajo običajni obseg pismenih pojasnil, smo prisiljeni njegove misli povzeti, za kar se avtorju opravičujemo.

J. Grum najprej pojasnjuje razlike med predvojnimi "stariimi" in "novimi" političnimi priseljenci, ki so v ZDA prišli po drugi svetovni vojni. Sproti tudi razčlenjuje neenotnost "starih", ki so se delili in se še delijo na bolj versko, oziroma socialistično usmerjene, oboji s svojimi, ločenimi organizacijami in glasili. Pri tem omenja vlogo, ki jo je med vojnama pristransko opravil kraljevi izseljeniški komisar socialist Etbin Kristan, kateremu se je kasneje, že med vojno, pridružil pisatelj Louis Adamič. Oba sta zlorabljala Slovensko ameriški narodni svet (SANS) v korist OF in NOB.

"Novi", politični priseljenci so se ob prihodu v ZDA naravno naslonili na katoliški del "starih", "napredni" pa so zavzeli do njih stališča komunističnega režima doma. To gledanje so stalno podpirali tudi jugoslovanski konzuli, vsi Slovenci, ki so bili v Clevelandu.

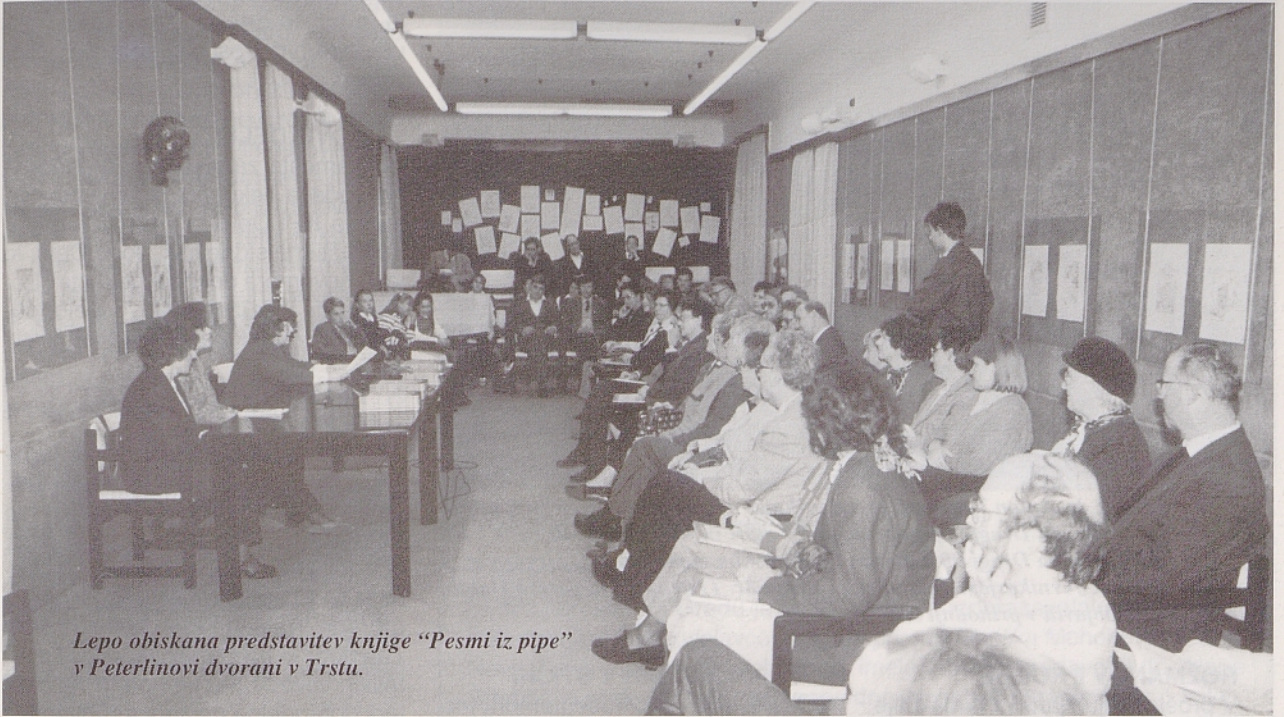
J. Grum nato piše - v zvezi s Slovensko ameriškim kulturnim svetom, ki ga je dr. Bonutti ustanovil leta 1970 z namenom, da bi združil "stare" in "nove" naseljence - o vzrokih, ki so že po enem letu privedli do izstopa "novih". To je bilo do njih vseskozi odklonilno, prezira polno sovražno pisanje "napredne" Prosvete, ki se je nadaljevalo vse do osamosvojitve Slovenije.

Niti nesporni ugled močnih osebnosti kot sta v taboru "starih" bila ameriški zvezni senator Frank Lausche in pomožni škof Edvard Pevec, ni mogel obdržati "novih" v Bonuttijevi fundaciji. Izstop "novih" iz vseslovenskega odbora, ki je bil ustanovljen ob osamosvojitvi Slovenije, je bil utemeljen, ker je edinole tako bilo mogoče zbirati sredstva za slovensko krščanskodemokratsko stranko.

Komunistični režim v Sloveniji je do emigrantov vodil zelo preračunano politiko, tudi kar zadeva priznanja za kulturno in prosvetno delo med ameriški Slovenci. Tako politično obarvano priznanje je po Grumovem mnenju dobil tudi dr. Bonutti, medtem ko številni drugi, ki so kdaj izrazili kakšno kritično pripombo na komunistično enoumje doma, ga niso bili deležni (dr. Milan Pavlovčič, prof. Vinko Lipovec, dr. Edi Gobec...). Grum zameri dr. Bonuttiju tudi posredovanje ob predavanju Zdenka Roterja na clevelandski jezuitski univerzi J. Carroll, kakor da bi ne vedel za njegovo preteklost. Vzrok za razhajanja je bilo tudi ravnanje Dimitrija Rupla, ki je kot zunanji minister obiskal Cleveland, ob povratku pa v Novi reviji prikazal "nove" kot konservativne posebneže, skoro čudake, ki živijo izven časa. Janez Grum nato še pojasnjuje, da je slovenska sobotna šola v Clevelandu obstajala že dobro leto pred Bonuttijevim prihodom, potemtakem naj bi Bonutti ustanovil vzporedno šolo, ki se je potem zlila s tisto iz Slovenske pisarne. Ob Bonuttijevem pričevanju o prizadevanjih za slovenski Memorial Day se Grum tudi spominja akcije za ustanovitev spominskega dne za vojne žrtve. Tako je bila prva domobranska proslava v Clevelandu že junija 1950. leta, na njej pa je govoril bivši minister dr. Miha Krek.

Janez Grum v svojem dopisu priznava Bonuttiju tudi zasluge in hvalevredno delo, kakor je že razvidno iz razgovora za Mladiko. Omenja predvsem organizacijo programov o ameriškem vodenju industrije za slovenske poslovneže. Koristna je bila tudi izmenjava profesorjev med ljubljansko univerzo in CSU in prav tako tudi podiplomski študij desetih študentov z ljubljanske univerze na CSU. Še posebej pa je bil za clevelandske Slovence koristen tečaj, ki ga je dr. Bonutti organiziral na CSU leta 1989, na katerem so predavali tudi nekateri slovenski profesorji iz Ljubljane, tako dr. Rupel in zgodovinar P. Vodopivec.

Društvo slovenskih izobražencev v novi sezoni

Lepo obiskana predstavitev knjige "Pesmi iz pipe" v Peterlinovi dvorani v Trstu.

Društvo slovenskih izobražencev je oktobra začelo svojo redno sezono kulturnih večerov v Peterlinovi dvorani s predvajanjem filma o slovenski besedi na Koroškem (Backup), ki so ga pripravili mladi koroški ustvarjalci. Film so v Peterlinovi dvorani predstavili v okviru prireditve Koroški kulturni dnevi na Primorskem v ponedeljek, 7. oktobra. Tudi naslednji ponedeljek, 14. oktobra, je bil posvečen koroški problematiki. Prof. Miha Vrbinc je nazorno predstavil organizirano šolstvo na Koroškem in slovenske učbenike, ki jih uporabljajo pri dvojezičnem pouku. V ponedeljek, 21. oktobra, so v Peterlinovi dvorani odprli razstavo ilustracij, ki jih je Jasna Merkù naredila za opremo knjige Brune Marije Pertot "Pesmi iz pipe". Odprtju razstave je sledila predstavitev knjige, o kateri so spregovorile prof. Lučka Susič in obe avtorici. V ponedeljek, 28. oktobra, je društvo pripravilo diskusijski večer o žgoči problematiki Tržaške kreditne banke. Večer sta uvedla dr. Jože Škrk in inž. Aljoša Vesel.

Društvo slovenskih izobražencev vabi na svoja tedenska srečanja vsak ponedeljek ob 20.30.

Avtorici Bruna Marija Pertot in Jasna Merkù ter prof. Lučka Susič.

Skupina mladih recitatorjev, ki so brali iz knjige Pesmi iz pipe.

Pokojni akademik dr. Anton Trstenjak je rad prihajal v Trst. Leta 1973 je tudi nastopil na študijskih dnevih Draga s predavanjem "o stari in novi podobi družine". Na posnetku med pavzo na Dragi 90 z bivšim ljubljanskim županom inž. Strgarjem in časnikarjem Ivom Jevnikarjem. Spominski zapis o dr. Trstenjaku iz peresa Danila Sedmaka bomo objavili v prihodnji številki.

ROŽMANOV PROCES

V prostorih ljubljanske nadškofije so 29. oktobra predstavili knjigo Rožmanov proces, ki jo je izdala Družina. V njej sta študiji zgodovinarjev dr. Franceta M. Dolinarja iz Ljubljane in dr. Tamare Pečar Griesser, ki živi v Nemčiji. Nastali sta kot ekspertizi po naročilu generalnega javnega tožilca dr. Antona Drobniča, potem ko je ljubljanska nadškofija zahtevala obnovo procesa proti škofu dr. Gregoriju Rožmanu.

Študija dr. Dolinarja je začela medtem izhajati v nadaljevanjih tudi v Zgodovinskem časopisu. Prva številka letošnjega 50. letnika, ki je izšla z veliko zamudo, prinaša tudi študijo dr. Irene Mislej Primorska slovenska skupnost v Južni Ameriki, Pregled antifašističnega tiska 1929-1943.

THE MERCATOR MEDIA GUIDE

Pri založbi univerze v Walesu v Veliki Britaniji je izšel 2. zvezek pregleda najpomembnejših časopisov, radijskih in televizijskih postaj, knjižnic, knjigarn in založb manjšin v državah članicah Evropske zveze. V 1. zvezku iz leta 1993 so predstavili tudi Slovence v Italiji. Tokrat je na vrsti deset skupnosti.

10.000 MLADIH V STIČNI

V Stični je bilo 21. septembra tradicionalno vseslovensko srečanje verne mladine. V duhu papeževega obiska v Sloveniji se ga je udeležilo kar deset tisoč mladih. Pri maši so bili štirje slovenski škofje in 150 duhovnikov. Gosta udeležencev sta bila dr. Metka Klevišar in p. Marko Rupnik, DJ.

UMRLI TRIJE ČASNIKARJI

Dne 1. novembra je umrl upokojeni dolgoletni časnikar Primorskega dnevnika Marjan Dolgan. Rodil se je 18. februarja 1923 v Škednju. Pred vojno se je zatekel v Ljubljano, med njo pa je bil interniran, nato v posebnih bataljonih in pa slovenskih četah na Korziki in v južni Franciji. Bil je tudi navdušen športnik.

V Ljubljani je 31. oktobra podlegel poškodbam zaradi domače nezgode 69-letni Jože Smole, ki je bil v prejšnjem sistemu predsednik Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije (1986-90), pred tem pa na drugih političnih položajih, a tudi dopisnik in urednik pomembnih medijev.

Umril je tudi znani slovenski časnikar, publicist (dopisnik Dela iz Moskve, televizijski časnikar) in založnik Janez Stanič.

DEMOKRACIJA

Dne 5. septembra so v Ljubljani predstavili nov tednik, Demokracijo, ki je blizu Socialnodemokratske stranke in je nadomestil mesečnik Dan. Odgovorni urednik je Marcel Koprol, ki je bil do enega izmed številnih uredniških potresov pri dnevniku Slovenec.

NOVO DELO

Namesto zadnja leta neredno izhajajočega nekdanjega slovenskega glasila KPI Delo je začel izhajati v Trstu štirinajstdnevnik Novo Delo, ki je 1. novembra dosegel peto številko. Izdaja ga Združenje Novo Delo, odgovorni urednik pa je Ace Mermolja.

PETER PAVEL GLAVAR DOBIL KIP

Ob 700-letnici prve omembe bolnišnice sv. Petra je bilo v Komendi veliko slavlje. Med drugim so odkrili kip Petru Pavlu Glavarju (1721-84), ki ga je izdelal Mirsad Begić. Med prisotnimi je bil tudi prior malteškega viteškega reda Wilhelm von Liechtenstein. Zaenkrat je na Slovenskem pet malteških vitezov, od lani pa je na delu tudi dobrodelna ustanova Slovenska malteška bolniška pomoč.

ZDRUŽENJE EVGEN BLANKIN

V videmski pokrajini je prišlo do pomembnega premika, do ustanovitve krovne katoliške organizacije, ki se je včlanila v Svet slovenskih organizacij. Gre za Združenje Evgen Blankin, ki se je predstavilo 5. oktobra v sejni dvorani špeterske občine. O liku beneškega duhovnika, vzgojitelja in socialnega delavca Blankina (1863-1921) so spregovorili predsednik združenja Giorgio Banchig, kulturni delavec Luciano Chiabudini in urednik tednika Vita Cattolica iz Vidma Duilio Corgnali. Nastopili pa so še župan Firmino Marinig, ravnatelj Urada za mejna območja na italijanskem notranjem ministrstvu prefekt Antonio Farnace in senator Darko Bratina.

TRUBADUR Z VRTNICO

Prof. Ivan Artač je zbral v knjigi Trubadur z vrtnico tri igre, ki jih je napisal za natečaje Slovenskega kulturnega društva Tabor na Opčinah v letih 1968, 1973 in 1986. Vse tri govore o življenju na Opčinah. Spremno besedo je napisala prof. Nada Pertot.

P. Tardif v Ljubljani

Na stadionu za Bežigradom v Ljubljani je bil od 6. do 8. septembra seminar za novo evangelizacijo, ki ga je vodil kanadski pater iz Dominikanske republike Émilien Tardif, privedilo pa gibanje Prenova v Duhu. V treh dneh se je zbralo kakih 25.000 ljudi. P. Tardif je imel šest govorov in tri pridige pri mašah, ki so jih darovali slovenski škofje Kramberger, Uran in Kvas. Udeleženci govorijo o novih primerih ozdravljenja. O tem, kako je bilo med podobnim seminarjem v Sloveniji leta 1990, piše sam pater v knjigi, ki je ob obisku v Ljubljani izšla tudi v slovenskem prevodu z naslovom V ognju Ljubezni, Brez kovčka okrog sveta, in sicer na straneh 78-89.

ISKRE IN ISKRICE

Pri tržaškem komunističnem listu Iskra je izšla knjiga Iskra in iskrice. V njej so razmišljanja, ki jih je Aldo Rupel iz Gorice objavljajl v časopisu, in pesmi, ki jih je napisal Viljem Gergolet. Spremno besedo je prispeval Miran Košuta, za opremo pa je poskrbel Mitja Zonta.

Predstavitve je bila 29. oktobra v Trstu. Vodil jo je Stojan Spetič.

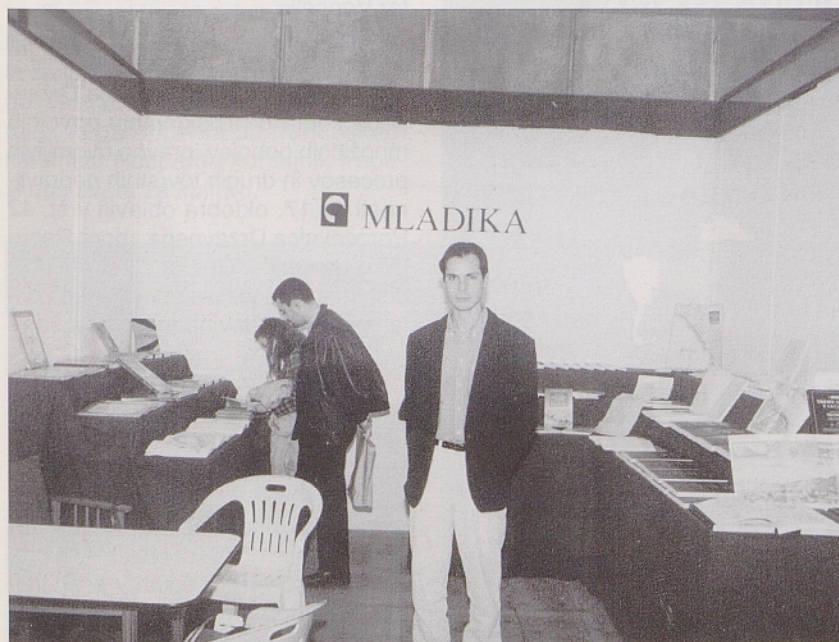
Aldo Rupel je medtem doživel ponatis knjige Zaznave in odenki ter njen prevod v italijanščino.

Laiki, mediji in Cerkev

Popoldansko okroglo mizo o laikih, medijih in Cerkvi je vodil časnikar Ivo Jevnikar.

Na Mirenskem Gradu je bil 27. oktobra izobraževalni dan za katoliške časnikarje in sodelavce, ki so ga priredili Goriška Mohorjeva družba, Novi glas in Mladika. Dopoldne sta imela teološki predavanji dr. Zvone Štrubelj in prof. Jože Bajzek, popoldne pa je bila okrogla miza o laikih, medijih in Cerkvi, ki jo je vodil Ivo Jevnikar, udeležili pa so se je časnikarji Jurij Paljk (Novi glas), Marko Tavčar (GMD), Dušan Jakomin (Naš vestnik), Giorgio Banchig (Dom), Primož Krečič (Ognjišče) in Jože Pavlič (Družina). Ob koncu je bila še maša.

Na knjižnem sejmu EDIT-EXPO v Pordenonu se je Mladika tudi letos predstavila s svojimi knjižnimi izdajami v italijanskem in slovenskem jeziku.

ZLATA MAŠA DR. ALOJZIJA ŠUŠTARJA

V ljubljanski stolnici je bila 3. novembra velika slovesnost ob zlati maši nadškofa in metropolita dr. Alojzija Šuštarja, ki je bil posvečen v duhovnika 27. oktobra 1946 v Rimu. Poleg duhovščine in predstavnikov oblasti se je zbralo več tisoč vernikov. Pri maši je pridigal mariborski škof dr. Franc Kramberger.

PROF. RUDOLF ČUJEŠ 80-LETNIK

Dne 14. junija je v Kanadi praznoval 80-letnico dolgoletni profesor gospodarsko-zadružnih ved, filozofije in sociologije na univerzi v Antigonishu dr. Rudolf Čuješ. Njegovo bogato bibliografijo objavlja septembrska številka Slovenske države iz Toronta. Jubilant je bil v mladih letih pri Slovenski dijaški zvezi in Straži. Rodil se je v Celju.

Kulturni center Lojze Bratuž

Kulturni center Lojze Bratuž: pogled na scenski stolp.

Katoliški dom v Gorici je po popolni prenovi, ki jo je doživel zadnjih pet let po načrtih arh. Davida Faganela in ob garaškem vodenju sovođenjskega župnika Marjana Markežiča, ob blagoslovitvi in odprtju 19. oktobra dobil novo ime: Kulturni center Lojze Bratuž. Zdaj ima velika dvorana 284 sedežev, tu pa so še komorna dvorana, prostori za glasbeno šolanje, razstavišče in drugo.

Priveditev je obsegala slovesnost, ki je privabila goste od vsepovsod, in opereto Pri belem konjičku, ki jo je režiral Emil Aberšek, dirigent pa je bil Hilarij Lavrenčič. Premiera in vse ponovitve so bile vnaprej razprodane.

ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE - GORICA
OB OTVORITVI KULTURNEGA CENTRA
LOJZE BRATUŽ

**PRI BELEM
KONJIČKU**

OPERETA HANSA MÜLLERJA IN ERIKA CHARELLA

Glasba **RALPH BENATZKY**

Priveditve v Kanadi

15. in 16. junija je bilo spominsko srečanje za padle v revoluciji na Orlovem vrhu na Pristavi. Govoril je Franc Krištof.

Na 37. Slovenskem dnevu na Slovenskem letovišču pri Boltonu pa je bil slavnostni govornik p. Bazilij Valentin iz Avstralije.

31. avgusta in 1. septembra je bilo Baragovo slavlje v Torontu. Med 1.000 udeleženci je bila tudi skupina obiskovalcev iz Slovenije, ki je opravila romarsko potovanje med Slovenci v ZDA in Kanadi od 27. avgusta do 10. septembra. V tem času se je v Washingtonu udeležila slavja ob 25-letnici posvetitve slovenske kapele Marije Pomagaj v ameriškem narodnem svetišču v Washingtonu 7. septembra, ko se je zbralo 400 Slovencev.

OBLETNICA V NEW YORKU

Slovenci v New Yorku so 28. septembra praznovali 80-letnico svoje narodne župnije in cerkve sv. Cirila na Manhattnu. Zdaj je tam župnik frančiškan p. Krizolog, ki je začel s temeljitimi obnovitvenimi deli. Slovesno somaševanje ob jubileju je vodil koprski škof msgr. Metod Pirih. Med udeleženci sta bila slovenski zunanji minister dr. Davorin Kračun in državni sekretar za Slovence po svetu dr. Peter Vencelj.

PUČNIKOVA KOMISIJA

Vmesno poročilo komisije Državnega zbora o raziskovanju povojnih množičnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih tovrstnih nepravilnosti so 17. oktobra objavili v št. 42 Poročevalca Državnega zbora Republike Slovenije. Gre za 75 strani dolg dokument s povzetki opravljenega dela, stališč zgodovinarjev in zaslišanj.

UMRL ODV. EGON FLORIDAN

Dne 19. oktobra je umrl tržaški odvetnik Egon Floridan. Imel je 72 let. Pravo je študiral na tržaški univerzi, kjer je bil tudi med ustanovitelji Slovenskega akademskega kluba Jadran. Nato je delal kot odvetnik in profesor na slovenskih šolah. V prvih treh povojnih mandatih je bil svetovalec Slovenske demokratske zveze v devinsko-nabrežinski občini in tudi podžupan.

41. Slovenski dan in druge prireditve

V Slomškovem domu v Ramos Mejiji (Buenos Aires) so imeli 15. septembra 41. Slovenski dan z geslom Pesem brate družji, ki se ga je udeležilo kakih tisoč ljudi. Nastopila je vrsta zborov, slavnostni govornik je bil Marjan Schiffrer. Pozdravil je tudi predsednik Slovenskih krščanskih demokratov Lojze Peterle, ki je tako tretjič obiskal argentinske Slovence in imel med njimi vrsto srečanj. Že dopoldne je bila akademija ob 35. obletnici Slomškovega doma.

Mladinski pevski zbor San Justo je imel v domači dvorani 21. septembra slavnostni koncert ob svoji 25-letnici. Skupino je ustanovil njen dolgotletni dirigent Andrej Selan, zdaj pa ga vodi Andrejka Selan Vombergar.

Med Slovenci v Argentini so bili na obisku koroški Slovenci. Od 5. oktobra dalje sta imela Kvartet bratov Smrtnik in instrumentalni trio Korenika vrsto nastopov, tako tudi na proslavi 40-letnice Našega doma v San Justu 13. oktobra. S skupinama sta bila tudi tajnik Krščanske kulturne zveze Nužej Tolmajer in predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev Nanti Olip.

DR. FRANC RODE ODLIKOVAN

Francoski predsednik Chirac je julija imenoval prelata dr. Franca Rode-ta za viteza državnega reda za zasluge. Gre za priznanje za pomembno delo, ki ga opravlja ob francoskem kardinalu Poupardu kot tajnik Papeškega sveta za kulturo.

Koroški kulturni dnevi na Primorskem

Kot je že dolgoletna tradicija, so se tudi letos odvijali - tokrat na Primorskem - kulturni dnevi, ki jih organizirajo Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici in Slovenska prosveta iz Trsta. Letošnji teden je potekal od sobote, 5. oktobra, do ponedeljka, 14. oktobra. V tem času so se v Trstu in Gorici zvrstile številne prireditve.

Na Tržaškem so v ponedeljek, 7. oktobra, na liceju France Prešeren in v Peterlinovi dvorani vrteli film Backup - slovenska beseda na Koroškem; v soboto, 12. oktobra, sta bila na sporedu dva koncerta: v Peterlinovi dvorani so v okviru klubskega srečanja priredili klasični koncert, ki sta ga izvajala pianist Toni Kernjak in flavtist Kristijan Filipič; v Finžgarjevem domu pa so isti večer nastopili tamburaši Slovenskega prosvetnega društva Št. Janž in družina Blažej iz Galicije; zadnja prireditev na Tržaškem je bila še predstavitev organiziranega šolstva na Koroškem in razstava dvojezičnih učbenikov na kulturnem večeru DSI v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 14. oktobra.

Na Goriškem so v okviru Koroških kulturnih dnevov nastopili kot prvi lutkarji prosvetnega društva Šmihel z igro Leteči Žabon, ki so jo prikazali v osnovni šoli Oton Župančič in v župnijskem domu Anton Gregorčič v Štandrežu v soboto, 5. oktobra; v torek, 8. oktobra, so v galeriji Katoliške knjigarne predstavili publikacije

Dr. Miha Vrbcinc

Krščanske kulturne zveze in Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jamik - dela je predstavila etnologinja dr. Marija Makarovič; v sredo, 9. oktobra, je bilo v komorni dvorani Katoliškega doma srečanje glasbenih šol s Koroške, Kanalske doline in Centra Emil Komel v Gorici; v petek sta v isti dvorani koncertirala mlada koroška umetnika Toni Kernjak in Kristijan Filipič; v nedeljo, 13. oktobra, pa so v župnijski dvorani v Števerjanu nastopili igralci prosvetnega društva Planina iz Sel s komedijo Poročni list.

Po poldrugem desetletju ostaja zamisel o kulturni izmenjavi med Korošci in Primorci še vedno živa in zanimiva. Tako se utrjujejo vezi in sklepejo nova prijateljstva med Slovenci, ki živimo na robovih domovine.

Družina Blažej iz Galicije.

Tamburaši prosvetnega društva Št. Janž.

NA DOLGO POT

Za slovenski državni praznik so Slovenci v Argentini pripravili osrednjo proslavo 29. junija v Slovenski hiši v Buenos Airesu. Po maši, ki jo je daroval delegat Jože Škerbec, je bila kulturna prireditev. Govoril je podpredsednik Zedinjene Slovenije Vital Ašič, pozdravila pa sta slovenski veleposlanik Janez Žgajnar in Janez Zorc iz Pariza. Predsednik Zedinjene Slovenije Marjan Loboda je izročil odličja za zasluge dirigentki Anki Savelli Gaser, režiserju Fridu Bezniku in režiserju ter igralcu Maksu Borštniku.

Predstavili so tudi knjigo spominov Na dolgo pot, ki jo je napisal rajni Ludvik Puš iz New Yorka in za natis zapustil sredstva, izhajala pa je že kot podlistek v Svobodni Sloveniji.

DVA SPOMENIKA V ARGENTINI

V slovenskem domu v Mendosi so med spominsko proslavo 2. junija odkrili spomenik žrtvam revolucije. Maševal je Jože Horn, ob kulturnem programu pa je bil še govor inž. Jožeta Šmona.

V San Martinu (Buenos Aires) pa je občina 29. junija poimenovala neki trg po Republiki Sloveniji. Pobudnik je bil občinski svetovalec German Švigelj. Arh. Marjan Eiletz je osnoval spomenik, ki so ga tam postavili, med kulturnim sporedom je govoril Lojze Rezelj, več pa je bilo pozdravov.

ZVEZA SLOVENSКИH MATER IN ŽENA

V cerkvi Marije Pomagaj, kjer je maševal delegat Jože Škerbec, nato pa v dvorani Slovenske hiše v Buenos Airesu so 7. septembra proslavili 30-letnico Zveze slovenskih mater in žena. Nastopil je moški zbor Gallus pod vodstvom Anke Savelli Gaser, govorila pa sta predsednica Pavlina Dobovškova in asistent dr. Jure Rode.

SPRAVA NA GORIŠKEM

Na Trnovem je bila 12. oktobra maša za spravo na pobudo katoliških združenj iz Gorice in Nove Gorice. Somaševala sta Sergio Ambrosi in Oskar Simčič. Pred breznom pri Nemcih pa je bila komemoracija, na kateri so spregovorili Nicolò Fornasir, Darko Bratina in Franco Miccoli.

SLOVENSKA KONGRESNIKA

Na ameriških volitvah 5. novembra so poleg predsednika Clintona obnovili tudi predstavniki dom in tretjino senata. Potrjena sta bila demokratska kongresnika slovenskega izvora, senator Tom Harkin iz države Iowa (rojen 1939 v Cummingu, v kongresu od leta 1984), ki je dosegel 52% glasov in si je že leta 1992 prizadeval za nominacijo za predsedniškega kandidata v svoji stranki, in poslanec James Oberstar iz države Minnesota (rojen 1934 v Chisholmu), ki je kot naslednik Johna Blatnika član predstavnikega doma od leta 1975.

Zanimivo je, da je že maja, na proslavi Slovencev v Clevelandu ob 5. obletnici slovenske osamosvojitve, nastopil republikanski predsedniški kandidat Bob Dole, laskavo pismo pa je poslal demokratski predsednik Clinton, tako da so o Slovencih takrat poročala vsa ameriška občila.

SSG IN GM

Slovensko stalno gledališče je uspešno začelo sezono 1996-97 z dramo Arthurja Millerja Razbito steklo v režiji Dušana Mlakarja. Premiera je bila 11. oktobra.

Glasbena matica pa je imela 5. novembra v tržaškem Kulturnem domu prvi koncert jubilejne abonmajske sezone. Nastopil je komorni godalni orkester Camerata Labacensis iz Ljubljane. Pozdravni nagovor je imel podpredsednik GM dr. Drago Štoka.

MARIO MAGAJNA 80-LETNIK

Dne 12. oktobra je praznoval 80-letnico tržaški fotograf in dolgoletni fotoreporter Primorskega dnevnika Mario Magajna. Izmed njegovih 350.000 posnetkov jih je bilo kakih 50.000 objavljenih. Hrani jih Narodna in študijska knjižnica, že leta 1983 pa je izšel poseben izbor v slovenski in v italijanski knjigi Trst v črnobelem, Fotokronika 1945-1980.

V prostorih Časnikarskega krožka v Trstu so mu priredili slavje s številnimi nagovori 11. oktobra, v Jakopičevi galeriji v Ljubljani pa so 7. novembra odprli razstavo Mario Magajna - fotoreporter - dela 1944-1955. Pripravil jo je Arhitekturni muzej. Izšel je tudi katalog. Ob odprtju sta spregovorila ravnatelj galerije dr. Peter Krečič in kustos Primož Lampič.

CERKEV NA PALKIŠČU

Do velike noči bo na Palkišču v občini Doberdob dograjena cerkva Fatimske Matere božje. Temeljni kamen je 7. oktobra blagoslovil goriški nadškof Bommarco. Spregovorili so še župnik Anton Prinčič, predstavnica župniškega sveta Ana Frandolič in glavni pobudnik za gradnjo, ki je namenjena šestim zaselkom Dola, ki so pred vojno spadali pod Opatje Selo, Milko Vižintin.

50 LET SDGZ

Slovensko deželno gospodarsko združenje je svojo 50-letnico praznovalo z grenkim priokusom krize Tržaške kreditne banke, vendar delovno. Za mlade je 21. oktobra priredilo srečanje o podjetništvu, naslednjega dne je podelilo nagrade dolgoletnim zvestim članom, 25. oktobra pa je bil koncert tržaške mezzosopranistke Nore Jankovič, violinista Črtomira Šiškoviča in pianista Aleksandra Vodopivca. Govoril je novi predsednik Marino Pečenik, ki je bil izvoljen 8. oktobra, pozdravili pa so župan Ily, podpredsednik deželnega odbora Degano in slovenski minister Dragonja.

PARLAMENTARNE VOLITVE V SLOVENIJI

Največ glasov (25 poslanskih sedežev) je prejela Drnovškova stranka LDS, Podobnikova SLS bo v parlamentu imela 19 sedežev, Janševa SDS 16 sedežev, Kocijančičeva ZLSD 9 sedežev; upokojenci 5 sedežev, Jelincič 4, italijanska in madžarska manjšina pa vsaka po enega. Poslanski zbor se zdi tako točno razpolovljen med strankami slovenske pomladi (45 sedežev) in ostalimi.

CERKEV IN VOJNA NA GORIŠKEM

Od 26. do 28. septembra je bilo v Gorici odmevno mednarodno zasedanje zgodovinarjev o Cerkvi in družbi na Goriškem ter njenem odnosu do vojne in osvobodilnih gibanj. Priredil ga je Inštitut za družbeno in versko zgodovino v sodelovanju z ustanovo za Srednjeevropska kulturna srečanja. Pomemben delež so imeli slovenski predavatelji z obeh strani meje.

V Argentini je umrl zdomski pisatelj Tone Brulc

Martin Jevnikar

Dne 16. oktobra letos je umrl doma v Slovenski vasi pri Buenos Airesu v Argentini slovenski zdomski pisatelj Tone Brulc, znan tudi na Tržaškem in Goriškem, ker smo mu podelili leta 1994 literarno nagrado Vstajenje.

Brulc je bil doma v Hrušici, v občini Šmihel-Stopiče pri Novem mestu, kjer se je rodil 28. januarja 1928. V Novem mestu je dovršil nižjo

gimnazijo, malo pred italijansko vdajo se je pridružil vaškim stražam in potem domobrancem. Z njimi se je ob koncu vojne umaknil na Koroško, od tod je prišel v Italijo v taborišče v Serviglianu. Tu je na begunski gimnaziji maturiral. Po preselitvi v Argentino se je v Buenos Airesu zaposlil v steklarni in si postavil dom v Slovenski vasi v predmestju Lanus pri Buenos Airesu.

V novi domovini se je ob poklicnem delu vključil v slovensko kulturno življenje in začel pisati v tamkajšnje revije in časopise o prireditvah, novih knjigah, nekrologe in eseje o slovenskih problemih. Dolga leta je bil tajnik osrednje Slovenske kulturne akcije, ki so jo ustanovili leta 1954 in še zdaj izdaja revijo Meddobje in knjige.

Brulc je začel leposlovno ustvarjati šele po upokojitvi. Ker je delal z Indijanci, je začel raziskovati njihovo zgodovino, vero, način življenja in mišljenja in o tem pisati novele in črtice. Prvo novelo Obup je poslal v Trst na nagradni natečaj Mladike in dobil leta 1984 prvo nagrado. Že v tej noveli so vse značilnosti Brulčevega pisanja: delavci raznih narodnosti gradijo v argentinskih prostranstvih mostove, živijo v skupnih barakah in so odrezani od sveta in socialnega življenja: "Drug o drugem smo vedeli malo ali nič in tudi nihče ni kazal posebnega zanimanja za druge. Zbliževala nas je po večerji igra in še ta je bila molčeča." Ob nedeljah so stavili na škorpijone, ki jih je gojil preddelavec Eusebio in po dva razporejal okrog škatle, v kateri je bila zaprta samica. Škorpijona sta se borila do smrti šibkejšega. Med delavci je bil tudi Poljak Marek, ki je imel ženo in otroka v oddaljenem mestu. Lepega dne so njena pisma prenehala prihajati in Marek je vedel, da jih zadržuje preddelavec, ni si pa mogel pomagati. Zato je predlagal Eusebiu, da si da škorpijona na dlan, če mu

vrne pisma. Zmenila sta se in Marek si je skrivaj namazal roko z rudo, ki škorpijonom smrdi, preddelavec mu je položil škorpijona na roko, ta je začel hoditi proti rami, ko je prišel do komolca, ga je Marek naglo vrgel na tla. V delu je polno življenja, delavci so plastični, ob njih pa živi ogromna argentinska pampa.

Istega leta je posegel v indijansko miselnost v noveli o ptiču jokavcu (karaŽ). V ptiča jokavca se je spremenil indijanski fant, ki je šel po zdravnika za bolno mater, prišel pa do veselice s plesom, zagledal indijansko dekle in z njo plesal, dokler ni mati umrla. Ko je zvedel za to žalostno novico, je tako jokal, da ga je Bog spremenil v ptiča jokavca.

Še en indijanski ptič nastopa pri Brulcu, in sicer v noveli **Klic jasijateréja**. Prišel je po argentinskega študenta, ki je bil ranjen v spopadu s policijo.

Večkrat je Brulc prikazal primitivno indijansko življenje, zakoreninjeno v tradiciji in prepleteno z bogatimi narodnimi običaji. Dvakrat spremlja zdravnika na njegovi službeni poti. Prvič gresta k indijanski ženi, ki ne more roditi. Ko prideta do hiše, vidita kako mečejo vaščani ženo na rjuhi v zrak, dokler ne dobi otrok pravilne lege. Ko se otrok rodi, pijejo in plešejo.

Drugič gresta k bolnemu otroku in ga najdeta že mrtvega. Domači so privezali otroku peruti in ga posadili na visok stol, pred hišo pa so pili in plesali, saj je šel otrok v nebesa in bo prosil za domače.

Te in še nekaj novel s slovensko tematiko je izbral Brulc v knjigi **Vardevanje angelčka**, ki je izšla leta 1993 pri Založbi Mihelač v Ljubljani. Leta 1996 - letos januarja - pa je v samozaložbi Andreja Rota izšla druga Brulčeva knjiga **Judeževi groši**. V njej se je pisatelj na široko razpisal o razmerah med drugo svetovno vojno v Ljubljani in na Dolenjskem. V prvem delu je prikazal italijansko oblast na Dolenjskem, nastanek in razvoj partizanskega gibanja, njihov način bojevanja in ravnanje z resničnimi in namišljenimi nasprotniki, vrnitev domobrancev v Jugoslavijo, poboj v Teharjah in Kočevskem Rogu, odhod preostalih v Argentino in po svetu. Vse dogodke podaja stvarno, sicer tragično, kadar je treba, vendar nepristransko in brez objokovanja. Čeprav so njegovega očeta štiri dni mučili in živega zakopali, mučili in ubili so tudi mlajšega brata, vendar ne očeta ne brata ni niti omenil, da bi ne bil krivičen do nasprotnikov.

Pred smrtjo je poslal drugi del Judeževih grošev Andreju Rotu v Ljubljano in ta išče založbo.

Tone Brulc je prinesel v slovensko kulturno zgodovino Argentino z njenimi različnimi ljudmi, od Indijancev do Slovencev, in s svojevrstno pokrajino.

Drago Štoka: Andrej Zink, dekan in župnik na Opčinah

Pred kratkim je izdal župnijski pastoralni svet Opčine knjigo Draga Štoka **Andrej Zink, dekan in župnik na Opčinah**. Zink je bil doma od Sv. Ivana, na Opčinah pa je bil župnik in dekan 38 let, od 1. julija 1912 do upokojitve januarja 1949, že 12. aprila 1950 pa je umrl. Na Opčinah je preživel dve svetovni vojni, ki sta župnijo zelo prizadeli, dosti mož in fantov pa je padlo. Ker so partizani napravili atentat v kinodvorani na Opčinah 31. marca 1944 in je bilo ubitih sedem nemških vojakov, so Nemci zagrozili, da bodo ustrelili za vsakega padlega vojaka po deset Opencev, mož in fantov, deklet in mladih žena. Še isto noč so Nemci polovili po vasi može in fante in jih zaprli. Zink je odhitel takoj zjutraj v Trst k škofu in prosil za pomoč, nato na nemško centralno komando in k tržaškemu županu in Zinkovo znanje nemškega jezika, njegov politični čut in diplomatska spretnost, istočasno pa njegova umirjenost in odločnost v besedi in nastopu so vplivali, da so Opence kmalu izpustili, iz tržaških zaporov pa so vzeli 72 talcev in jih ustrelili na Opčinah. Tako je Zink rešil Opence, vasi pa so Nemci prizanesli s porušenjem in požigom.

Drago Štoka je napisal knjigo po številnih dokumentih, ki jih hranijo na škofijskem ordinariatu v Trstu in v župnijskem arhivu na Opčinah. In prav župnijski arhiv ima svojo vlogo pri knjigi. Sedanji župnik dr. Zvone Štrubelj je zaupal Štoki v oskrbo in ureditev župnijski arhiv. Štoka je takoj ugotovil, da imajo matične knjige 340 let, vmes pa so tudi važne listine od tistih časov do danes. Predvsem ga je pritegnila doba Andreja Zinka, ki je 38 let vodil župnijo in vodil knjigo z lepomisno natančnostjo in berljivostjo.

Ker je bil Zink tako zaslužen za Opčine, je začel študirati njegovo delo in življenje, pritegnil je še škofijski arhiv, v katerem so shranjeni Zinkovi dopisi škofu, na katerega se je obračal v verskih, cerkvenih in posvetnih stvareh. Tako je prosil škofa po vojski, če sme kupiti za cerkev tri podrte hiše, ki so blizu cerkve, da bi dobila ta več prostora. Škof ni imel ugovorov, samo opozoril ga je na težave pri raznih uradnih postopkih, zato je Zink odnehal.

Dne 17. julija 1942 je prosil, če bi lahko ostalo v cerkvi v Trebčah, ki so spadale pod Opčine, vse v slovenščini, ker je bilo vedno tako in ker bi bili ljudje užaljeni, če bi kaj spremenili. Škof Santin je že naslednjega dne odgovoril:

“Ker so bile v cerkvi v Trebčah pridige in verski obredi do zdaj vedno v slovenščini, ki je jezik tistega prebivalstva, in je to želja vernikov, ki bi bili drugače užaljeni, kot so že pokazali, Vas vabim, da nadaljujete s pridigami in verskim poukom v jeziku ljudstva, tj. v slovenščini in da zbor poje v istem jeziku, razen latinskih pesmi ob posebnih praznikih in obredih.”

To pismo je v nasprotju s fašističnimi zakoni in je nekaj izrednega v Santinovem ravnanju s slovenskimi verniki.

Brez škofove pomoči pa je leta 1923 v italijanščini nagnal iz cerkve fašiste, ki so prišli v cerkev, da bi kričali in razgrajali ob slovenski besedi s prižnice: “Proč od tukaj! V tej cerkvi ukazujem jaz. Takoj odidite!”

Štoka se je opiral pri pisanju knjige o Zinku na knjige Nedeljska oznanila, v katerih je Zink usmerjal versko življenje v župniji, skrbel za verske organizacije, pobožnosti in vse življenje v župniji. Nekaj letnikov oznanil manjka, med vojno pa so omejena na najnujnejša obvestila, ker so fašisti pazili na vsako besedo.

Doživel je tri nove maše, kar mu je bilo v veliko zadoščenje. Od 12. januarja 1947 je pisal obvestila tudi v italijanščini, ker se je naselilo vedno več Italijanov na Opčinah. Po vojni je opazal, da so se Slovenci odmikali od verskega življenja in cerkve, zlasti moških je bilo malo.

20. aprila 1944 so Angloamerikanci bombardirali Opčine in tudi cerkev je bila močno poškodovana. Ponovno je moral prositi občino, naj popravijo streho na cerkvi v Trebčah.

Zink je bil pravi ljudski duhovnik, živel je z ljudmi in jim pomagal, kolikor je mogel, poznal je vse, in ko jih je pred Nemci zagovarjal, se je skliceval prav na to poznanje in prepričanje, da niso zmožni, da bi delali atentate. 2. maja 1945 ga je ustrelil v desno roko neki nemški bežeči vojak. Nekaj časa ni mogel pisati.

Štokova knjiga je bogato ilustrirana, prinaša vrsto dokumentov v izvorniku in slovenskem prevodu in ima večjo obliko. Natisnila jo je tiskarna Graphart.

Bruna Marija Pertot: Pesmi iz pipe

Tržaška pesnica Bruna Marija Pertot je izdala letos septembra novo pesniško zbirko: **Pesmi iz pipe**. S celostranskimi slikami jih je ilustrirala Jasna Merku, založila jih je revija Mladika, natisnila tiskarna Graphart.

To je tretja pesniška zbirka Brune Pertot, ki piše počasi in premišljeno, saj je prva zbirka **Moja pomlad** izšla v daljnem letu 1961, prav tako pri Mladiki, nato 1975 druga zbirka **Bodi pesem**. Za njima sta izšli dve zbirki črtic, **Dokler marelice zorijo**, 1981, in **Ko se vračajo delfini**, 1993. Vzporedno piše novele in črtice za Mladiko.

Pesmi iz pipe so mladinske in to je novost v njenem pesniškem ustvarjanju. Vseh pesmi je 25 in vsaka ima na levi strani živo in pristrčno sliko Jasne Merku. O pesmih pravi: “Šla sem pit, / odprla pipo - / ven pa ni / pritekla voda: / iz nje so pesmice / pršile, / v sončni luči se / iskriale / in po sobi / se razlile.” Pobrala jih je na papir in zdaj so tukaj “za otroke in velike”, saj se marsikdaj zгоди, da smo žejni poezije. Spet je padel dobri dež in poživil vso naravo. Dež ni majhna stvar, “je življenje, milost, dar”.

Dobili so deklico in ugibali, kako bi jo krstili, listali so po koledarjih, a niso bili zadovoljni z nobenim imenom, nazadnje je stara mati odločila, naj bo Marija, ki je stkana iz dvanajstih zvezdic in je znamenje luči in sreče. Dobil so malo Nežo, uščipnil jo je v nosek, zadržala se je kakor šoja, ošteli so ga, skrili se je na streho za dimnik, ko so ga našli, je bil spet "za kratek čas / njih zaklad / edino jaz".

Deklica je šla k spovedi in spovednik ji je naložil za pokoro Očenaš in za en dan odpoved slaščicam. Bil je pri prvem obhajilu in vsi domači so bili srečni. Mama in očka mislita, da ni Jezuščka, on pa se z njim pogovarja in ga prosi, naj pride k njim, da ga vidi mati in sliši očka. "Bi prebival / v naši hiši?" Štefan se pogovarja z materjo o angelih, mati mu odvrne, da "angeli so šli od nas", zjutraj pa pove očka, da se je vozil ponoči po hitri cesti, zaspal, glavo na krmilo dal, kar ga je prebudila luč, ki je imela človeško podobo in blesteča krila in ga varno vodila. Angela varuha prosi za zemljo, ki se večkrat trese, za očeta, ki ga ne vidi že tri leta, in za vse reveže.

Lev je pripeljal živali pred Mesijevo votlino, da bi mu jih žrtvoval, Marija pa ga je prosila, naj prizanese živalim, ker bo Jezušček popil malo mleka. Živali so počastile Mesijo vsaka s svojim glasom.

Padel je sneg, pobrali so ga z žlico in ga dali na sladico. Ko so še čakali sneg, so se spomnili maminega nauka, da nikoli nič ne pade samo od sebe z neba. Sneženi mož poje na dvorišču o svoji podobi. Prišla je Velika noč, travniki so zacveteli, ptički zapeli.

Naš sivi volk se je tako postaral, da leži doma bolan in lačen, živali pa se sprehajajo pred njim in ga dražijo. Maček Belin se je tako zredil, da ni ujel nobene miši, mati se je zjezila, da ga bo dala od hiše, če ne bo ujel vsaj ene miši. Otroci so ukradli sosedu ujeto miš in jo položili na domač prag. Mati je bila vesela in je mačka pohvalila, otroke pa je vest tako pekla, "da bi skoraj / nas ožgalo". V mamini kiti gnezdijo pesmi, ko se zmračí in mama zapoje, se prebudijo, letajo po hiši in govorijo. Potem pošlje angel otroke spat in tudi pravljice se vrnejo v materino kito.

Naša teta Mica hoče red, zato znese na kup vse stvari, ki jih najde, zadnjič je prinesla domov še hišo iz vasi. Kdor se uči, zna vse. Ko ne gre v nedeljo v vrtec, pomaga materi in zlaga stvari na tla. Dedek je zaspal in odšel k Bogu. Muc Tobija je odšel po vasi, zato naj vozi jo počasi. Fantek ni mogel zaspati, ker ga je gledala skozi okno vila. Mati je zatemnila okno in fantek je zaspal. Kaj vse je ustvaril človek, "ker ga je z Duhom / Bog obdaril".

Zbirka Pesmi iz pipe je vsebinsko bogata in mnogo-vrstna. Prikrojena je sodobnemu življenju in mišljenju, zato ima deset pesmi z rahlim verskim motivom, ki sega od vprašanja Boga, Jezuščka, Marije in sv. Družine do angelov, spovedi in prvega obhajila. Vse to je podano pristrčno, otroško, naravno in nevsiljivo, da ne bo motilo ne otroka ne odraslega.

Otroci v pesmih so naravni in dobri, seveda tudi razposajeni, kadar so sami, v vrtcu npr. skačejo s čevlji po rjuhi in mešajo juho z roko, v srcu pa so dobri in navezani na starše. Ker oče in mati ne verjameta v Jezuščka,

prosi otrok Jezuščka, naj se prikaže materi in spregovori z očetom, da ga bosta spoznala. Molijo za svet, ki se večkrat trese, in za vse reveže.

Narava je zastopana v vseh letnih časih, s cvetjem in snegom. Prav tako nastopa vrsta živali, ki jih otroci poznajo in imajo radi.

Jezik je izbran, pesniški verzi so večinoma kratki in deloma rimani.

Umetnost zase so ilustracije Jasne Merkuš. Tu je prava poezija barv, otrok, živali in narave. Barve so nežne, izbrane, rahle, ne kričeče in nasičene. Tako se pesmi in slike čudovito ujemajo in dopolnjujejo. Oblika knjige je velika in trdo vezana.

Tako smo živali - 3. knjiga

Leta 1995 je izdala Mohorjeva družba v Celovcu 3. knjigo zbirke **Tako smo živali**, s podnaslovom: Življenjepisi koroških Slovencev. Založili sta jo Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu. Knjigo je uredila pisateljica dr. Marija Makarovič, ki je napisala tudi spremene besede, v katerih je med drugim zapisala: "Pred dobrim desetletjem smo v tišini Katoliškega doma Sodalitas v Tinjah začeli z zapisovanjem življenjskih zgodb udeležencev Dopustniških dni-vov. Takrat še malo nismo slutili, da bomo z delom lahko tako polno nadaljevali. Odslej smo začeli življenjska pričevanja zapisovati po domovih, ki jih v vaseh, trgih in mestih prijazno odpirajo stari in malo manj stari ljudje. Radi nam pripovedujejo ali kar sami napišejo zgodbo svojega življenja."

V prvi knjigi Tako smo živali so natisnili 27 avtorjev in knjiga je zbudila tako zanimanje, da je bila v nekaj mesecih razprodana. Sledila je druga knjiga s 17 življenjepisi, lani pa je izšla tretja knjiga z osmimi pripovedovalci: šest žensk in samo dva moška.

Na prvem mestu je Flora Rauter, ki je 4. maja 1996 dopolnila sto let in je o njej urednik zapisal: "Na pragu stotih let so njene misli nenavadno iskre in urejene, še vedno lepi obraz pa je venomer ožarjen z dobrohotnim pogledom." Napisala je življenjepis svoje matere in svojega, prvega leta 1981, svojega pa 17. marca 1983 v Beljaku pri hčeri Hildi.

Rauterjeva je rojena pisateljica, živahna in nazorna pripovednica, ki zna obnavljati dogodke in poustvarjati ljudi. V tako visokih letih ni pisal noben slovenski pisatelj, saj je čakala kar sto let, da je prišla v javnost, pesmi pa je seveda zlagala že dosti prej. Mati - Knezava Nanca - se je rodila leta 1866 na Vočilah v fari Št. Lenart pri Sedmih Studencih. Ker so se starši precej zadolžili, so silili hčer Terezijo, da se je z 19. leti poročila z Johanom Pinterjem. Njegovi starši so bili nasprotni, češ da bo delal samo za dolgove in davke. O njuni revščini pripoveduje Rauterjeva takole: "Nekoč sta oba vse žepe in predale obrnila, da sta mogla z najdenimi krajcarji kupiti **masl** soli. Nekoč je to pomanjkanje denarja moža tako težilo, da si ni vedel pomagati. Ves v skrbeh je v večernem mraku šel od doma in taval po samotnem polju tja, kjer je stal blizu ceste križ. K njemu je pokleknil in iz vse duše molil, prosil, naj mu Bog pomaga priti iz teh morečih

denarnih zadreg. Ko tako kleči z v dlan podprto glavo, kaj mislite, kaj tam zagleda? Zraven klečalnika je ležala rdeče in modro križasta ruta, zvezana v **punteljč**. Pobe- re ga in ko se vrne domov, ga razveže in zagleda v njem v papir zavito **mavžno** (malico) in majhen usnjat mo- šnjiček, v katerem so bili trije goldinarji. "Joj," reče, "ko bi bil ta denar moj, bi bil rešen sedanjih težav!"

Denarnico in denar je nesel župniku, da je v cerkvi oznanil, če je kdo kaj zgubil. Ker se ni nihče javil, je bil denar njegov. Z njim je najnujnejše poravnal, počasi pa so se razmere zboljšale in dobili so šest otrok. Pozimi je zapadlo toliko snega, da so ga morali kidati s streh, da bi se hiše ne podrle. Oče je šel na streho, sneg pa je nenadoma zgrmel s strehe in podsul očeta. Nezavestne- ga so rešili iz plazu, vendar si ni več popolnoma opomogel. Nesreča je zblížala starše s sinom, da je ded hodil delat. Nekoč ga je pri oranju vol razjezil, da ga je udaril z otiko tako močno po vampu, da je zaječal in padel. Morali so ga zaklati kar na njivi.

Poleti je oče toliko ozdravel, da je peljal vola, ki jim ga je dal ded namesto ubitega, na sejem v Beljak. Dobro ga je prodal, na povratku pa ga je hotel tujec oropati, zato je tako tekel do gostilne, da je padel v nezavest.

Hči Flora takole opisuje očetovo bolezen: "Ker zaradi slabosti oče niso mogli vstati in hoditi, so ti prijazni ljudje vpregli voz in očeta zapeljali domov. Doma so jih zanesli v posteljo. Tam so ležali. Noben ud ni več držal in treslo jih je tako, da niti žlice niso mogli več držati, da bi se mogli najesti. Morali smo jim hrano dajati kot otroku, kaj- ti sami bi bili vse **ščidali** (razlili). Po štirih letih trpljenja je oče umrl. Mati je postajala vedno bolj stroga in nedostop- na, pa tudi pogumna in odločna - kot kak moški. Vaščani so jo prosili, da je hodila na oblast in dosegla, da so regulirali potok in Zilo. Nekoč je Rauterjeva videla odprto nebo. Hodila je v šolo in rada brala, tudi Kolomona in Švilo prerokilo, nekake prerokbe in napovedi. Na Miklav- žev večer je v neki hiši razdražila špicparteljne, da so tekli za njo in jim je s težavo ubežala domov.

Brat Hajnček je postal lep in vesel fant, rad je naga- jal ljudem. Pred pustom je delal v hiši najprej "žnidar", potem "šuštar" in vsej družini popravil obleke in čevlje in naredil nove. Na veliko soboto so nesle žene "korp k žehnu" (velikonočna jedila k blagoslovu) v vaško kapeli- co. Neki ošabni ženski so fantje nažagali desko čez po- tok, da je padla in raztresla jerbas. V njem je bil tudi stolček z blazinico, da je bilo več videti. Babica je dobila iz Trsta kavo, a je ni znala kuhati, zelena zrna so ostala po dveh urah kuhanja enako trda. Šele župnik jo je nava- dil kuhanja kave in vsa družina jo je takoj vzljubila. Za otroke je bilo najlepše ob žeganju pri babici na Strmcu.

Mati in pripovedovalka sta šli kupovat kravo v Rož. Kupili sta mlado in tako suho, da je bilo dekleta po poti sram. Toda krava se je kmalu popravila, mati pa jo je morala prodati, ker se je bala, da jo je novi kupec zago- voril. Z drugimi je poromala na Sv. Višarje in pozabila v cerkvi čevlje. Vrnila se je, jih našla in se na vejah spustila v dolino, kjer je dobila vaščane.

Začel je voziti vlak in vsa vas je tekla k progi in ga občudovala. Kmalu so se ga navadili, z njim pa se skoraj niso vozili, ker je bil predrag. Mati jo je naučila peči kruh, zeti se je navadila sama. K strini Kvasovi je šla služiti, a

so tako slabo ravnali z njo, da je komaj vzdržala do kon- ca pogodbe.

Opisala je še običaje na poroki, svoj prvi ples, nava- do, da so nezakonski materi privezali slamnatega moža in je morala z njim trikrat okrog cerkve. Opisala je obleko ziljskih deklet, vaška čudaka Jaka in Madlen. Dodala je še vaške pravljice: Divja jaga, Kako je šac gorel, Kako je smrt v skednju mvade meva, Francozi na Koroškem, O francoski vojni blagajni, Kako se je Dobrač posul.

Na tem mestu se je vrnila k svojemu življenju. Oče je bil Florjan Simonič, in ko je imela dve leti, so ga nastavi- li pri železnici in ga poslali na Štajersko. Tu se je rodil brat Lojzej, ko je imela 8 let, so ga predstavili v Beljak in hodila je v nemško šolo. Po enem letu so ga poslali k Sv. Luciji na Primorsko, hodila je v slovensko šolo in se je morala slovenščine šele naučiti. Veliko ji je pomagal župnik Fabian, ki jo je navajal tudi k pesnjenju in pisanju. Ta župnik je pomagal tudi pisatelju Ivanu Preglju. S 15 leti se je šla učiti šivanja, vendar ni hotela biti šivilja. Ker je imela na Reki teto, ji je preskrbela službo otroške va- rovalke na Reki. Tu se ji je dobro godilo, zalezovati pa jo je začel gospejin sorodnik, zato se je vrnila domov. Med prvo svetovno vojno je bila v Pragi, 1917 se je vrnila k materi in pohabljeni sestri, 1918 je brat Lojzej padel, 1921 pa se je poročila s Francem Rauterjem. Dobil je kajžo, toda ni bil gospodar in je pustil, da je vse propa- dlo. Nekaj časa je bil godbenik v celovškem gledališču, nikoli pa ni imel stalne službe, zato sta težko živela: "Po nekaj letih je postalo moje zakonsko življenje tako nez- nosno, da sem skoraj obupala," je zapisala. Imela je tri hčere in za vse je lepo poskrbela: prva je postala učiteljica otroškega vrtca, pozneje veroučiteljica, druga osnovnošolska učiteljica, najmlajša baletka, v Kanadi hostes. Mimi in Frida živita v Kanadi, Hilda v Beljaku. Mož je bil ateist in ni pustil ženi v cerkev, pred smrtjo se je vrnil k veri in tudi žena je že prej našla vero. Mož je umrl leta 1965, a še danes igrajo njegove viže na celov- škem radiu. Z 80. leti se je pripovedovalka preselila v Beljak k hčeri, ki je zanj "dober angel varuh". Pripovedi je dodala vrsto družinskih slik in več svojih pesmi. Pripo- ved Flore Rauter ima v knjigi 96 strani.

Drugi pripovednik Martin Mickl ima 86 let, v šolo je hodil še pod cesarjem, potem vse v nemščini. Družino ima veliko, zato je moral vse življenje trdo delati. Štiri leta je bil vojak, dve leti v Rusiji v vojnem ujetništvu. O tem pravi: "Če bi slovensko ne znal, bi bil v Rusiji ustrel- jen. Slovenska beseda in pesem "Lepa naša domovina" me je rešila. Ruski komisar me je razumel in me z roko potrepljal po rami: "Harašo, harašo!" Nato me je izpustil."

Tretja - Marija Vodivnik - je doživljala vse težave rev- nega kmečkega otroka, poročila se je v Globasnici, po- tem se je preselila v Vogrče, kjer pravi: "Samo cimer smo imeli in kuhinjo." Imela je osem otrok, zdaj se ima dobro.

Četrta Francka Pipp iz Zahomca pri Zilji se je poročila z bolnim možem. Ni imela otrok, zato je posvojila neko deklico in ji po moževi smrti izročila posestvo.

Peti Valentin Orasch je bil puškar in kmet, zato se jim je dobro godilo. "Dons te den je pravzaprav vsak dan nedelja." V zakonu ni bilo otrok.

Šesta Helena Hirm je zrasla v družini 11 otrok, tudi mama je zgodaj umrla. Spominja se, da jo je samo enkrat poljubila. Dela je imela vedno dovolj, dobila je nezakonsko hčerko, ki je odšla v Kanado. Mož je bil malo starejši in ji je umrl. Zdaj je sama in že deseto leto zahaja na tekmovanje v kartanju.

Sedma Dora Samonig iz Št. Jakoba je vse življenje služila in dobila pokojnino. Živi sama in ne more delati, ker je bila operirana na srcu.

Kati Marketz se je rodila v Kršni vasi leta 1933, zdaj živi v Globasnici. Z 21 leti se je poročila s fantom iz sosednje vasi, ki je dobil za doto traktor. Imela sta tri otroke: sin Jozej je postal duhovnik, hči Frida je bila uradnica v Posojilnici v Dobrli vasi, potem je doštudirala za veroučiteljico, Monika je študirala v gospodinjski šoli v Št. Jakobu, potem se je poročila na dom. Ko so bili v hiši novi gospodarji, je podedovala od sorodnikov dom v Globasnici in preselila se je tja. Ko je izpolnila 60 let, je napisala te spomine, ki so izčrpani in obsegajo 48 strani. Dodala jim je tudi 17 pesmi, ki dopolnjujejo vsebino. Povedala je marsikaj novega, npr. o asimilaciji na Koroškem: "Po vaseh so bili domačini postavljeni, da so poslušali pod okni, ali nemško govorimo in molimo rožni venec. Ko je sestra slovensko molila rožni venec, je prišel noter in rekel: "Deutsch beten!" (Molite nemško!) Dobili smo knjige in se učili nemško moliti." Zavezniki so 47 krat bombardirali Celovec in porušili 3.600 hiš.

Po vojski so se začeli dobri časi, pravi: "Zdaj je po vaseh toliko avtov pred durmi, kolikor je odraslih ljudi v hiši. Povsod vidiš nove kmečke domove, moderne kuhinje in sobe. Vse se gnoji umetno, hlevi ostajajo prazni, njive ležijo neobdelane v prahi, ker daje država dobro plačilo, mladina drvi v šole, v mesta. Kmetije se opuščajo in postajajo prazne, dolgočasne. Po vaseh sta minila petje in smeh, ni ju več slišati."

V knjigi je še slovarček narečnih besed in nemški povzetek. Tudi 3. knjiga zbirke Tako smo živeli je zanimivo in pomembno delo iz koroške preteklosti in sedanjosti. Če izvezamemo Floro Rauter, ki ima pripovedno nardarjenost in bi njeno delo lahko izšlo v samostojni knjigi, se ji je zelo približala tudi zadnja pripovedovalka Kati Marketz, ki zna pripovedovati in sestavljati občutene pesmi. Doslej jih je napisala največ izmed vseh sodelavcev te zbirke. Redno izhajanje knjig dokazuje, da se je zbirka utrdila in priljubila.

Atilij Kralj: Še druge pagruntane na risalne mize

Pred kratkim je izdal Atilij Kralj, gradbeni tehnik, pesnik in kulturni delavec, ki se je rodil leta 1929 v Trstu, živi pa na Frlugih pri Trstu, drugo narečno pesniško zbirko, ki ima enak naslov kakor prva iz leta 1977: **Še druge pagruntane na risalne mize** in z istim podnaslovom Domače pesmi Atilija Kralja. V uvodu pravi, da je izdal to zbirko zato, ker je prva kmalu pošla in so ga ljudje spraševali po njej.

Knjiga je izšla v samozaložbi in vsebuje 44 pesmi, ki so razdeljene v štiri cikle, ločene z ilustracijami avtorja samega, ker je tudi slikar in je priredil že več osebnih razstav.

Pesmi so v glavnem humoristične, namenjene dobri volji in smehu, v njih pa je veliko bodic, spoznanj in življenjskih resnic.

V prvem ciklu so bolj družinske pesmi z začetno **Našo Ančko**, ki pomaga vsem potrebnim, streže bolnikom, zadnjič je reševala ljudi iz goreče hiše, da bi bila skoraj sama zgorela, skrbi za živali, da tekajo za njo. Pesnik prosi Boga, naj jo vzame k sebi, ker "n's je sran uat glau do pet".

Deklica bi rada darovala materi za god največjo zvezdo, mati pa ji odvrne, da je ona sama zvezda, enaka tisti na nebu. Stara mati je ostala sama, hodi na vrt pod lipo, tam hoče umreti.

Na robu kraške doline čepijo sive skale, "razjete uat cajta in dežja" in "vahtajo stuletne hraste / prepletene s palčjuno in mh'am". In še opis domače vasi, kjer pozna vse ljudi in "usak kantuon, kam'n al br'jač". Te pesmi so prisrčne, tesno povezane z domačo pokrajino in ljudmi, v njih pesniku ni šlo za šalo in zbadanje.

Drugi razdelek obsega 19 pesmi, je najdaljši in najbolj mnogovrsten. Najprej poje, da traja pust vse življenje. Kjer je zdaj Trst, so bile nekoč slovenske njive. V pristanišču je polno ladij, ker je stavka. Luna sveti brez potrebe in razmetava luč "u tašne krize".

Žena noče ne sem ne tja, nazadnje pade v Trstu v kanal. Druga pere na roke, čeprav ji je kupil pralni stroj na obroke. Žena ga naganja iz gostilne, ker vidi dve, jo uboga, saj se z dvema ne more boriti.

Kadar tepe ženo, meži, ker se vse najlepše v življenju uživa z zaprtimi očmi. Mož prosi ženo, naj mu da denar za IVO, ona misli, da je kaka druga ženska, zato ga premikasti. Vrnil se je iz bolnišnice, nekdo mu reče, da je videti dober, on pa pravi, da je kot Kristus, samo ne vidi križa, ker je križ žena. Bolničarka je dala bolniku tri injekcije, ker je imel god.

Te pesmi so bolj anekdotične, usmerjene v smeh in dobro voljo. Tarča je pogosto žena, ki je Kralju priljubljen objekt za šalo in smeh, vendar vedno dobrohoten in naklonjen.

V tretjem razdelku so pesmi bolj pripovedne, zajete iz vsakdanjega življenja. Tako je pesem **Morski zaton** prikupna podoba obmorskega življenja: "Ku pozabljen par u pokoje / dvej raspadajoče barke", pokrivajo ju bršljan in koprive. Mačka brska po zmečkanem časopisu in išče ribje ostanke. Zadnji sončni žarki se borijo s prvimi sencami, beli galeb leta nad starim ribičem, ki kleči na raztrgani mreži in "šiva... dalne, zbledene / ...mornarske spomine". Pesem kot neorealistična podoba, polna drobnih prizorov: dve razpadajoči barki kot dva upokojenca, mačka, ki išče hrano v zmečkanem časopisu, zadnji sončni žarki in prihajajoče sence, razjedene stene in morski valovi, galeb nad starim ribičem, ki krpa mreže, kakor bi vezal daljne spomine. V pesmi je več kot samo opis, v njej je življenje, pesnikova ljubezen do narave, predmetov in ljudi - vse pa podano s preprostimi in skopimi besedami, brez ritma in rime.

Kraški mornar si je kupil barko pri Novem sv. Antonu in jo privezal tako na kratko, da se ob oseki ni mogla premikati. Varčeval je pri vrvi, zato je dal v oklepaj: Čič ni za barko.

Muha je na zemljevidu pomazala okrog Rovinja, kjer se kopljejo in imajo parkirane rulote. Gnusi se mu.

Žena je doma, mož pa devet mesecev na morju. Sosed se ji čudi, kako more to prenašati, ona pa odvrne, "sej an mesec... hitro mine".

Mož je bolan in žena ga vpraša, ali naj pokliče zdravnika ali svojo mater. On pravi, da tašče ne, ker se je zaklela, "da če plesat po... muajem gruabe".

V zadnjem oddelku je 13 pesmi, ki se vrtijo okrog družinskega okolja, malo za šalo, malo za res.

Fantek je izgubil mamo na trgu. Rekel mu je, naj se prime mame za krilo, on pa je odvrnil: "Čje ne dosežem. / Jest s'n maj'hn... krilo je visoko".

Tanja prosi mamo za sto lir. Petrček jih je pri igri požrl, sosedje so ga obesili za noge in mu kričijo, naj da iz sebe sto lir. Tanji se zdijo prav res ubogi.

Najslabša bolezen je ljubezen, ker "vrže u puoslo zmjer dve uasebe". Hotela ga je poljubiti, a ni vedela, da je imel v ustih čik. Zato se je opekla. Kamor se žena obrne, povsod je njegov cigaretni pepel, zato se jezi. On in ona se vsak dan kregata, zato jo je poslal k vragu, odšla je k materi.

Otrok sprašuje strica, zakaj ima sive lase in črne brke. Stric odvrne, da brke "imajo skuare 20 let manj". Mož se stalno umiva in lišpa, sosed misli, da ima kako ljubico, žena pa pravi, da ima sklerozo.

In še zadnja pesem o Krasu (Zlate Kr's):

"Čudovit je res n's Kr's
in najlepše prou u jesene
izrazite ima use njanse
u t'me zjetro al u belim dneve.
Škuoda da zelenje in listje
prej rumeno ki rata zlato
spremeni se vsako leto
prej u smeti in pual še u blato".

Lahko rečemo, da veljajo Kraljeve besede, ki jih je napisal v prvo pesniško zbirko tudi za to: "Njegove pesmi niso nobjena, visoka literatura, in prou zatu, ki niso cerebralne, samo enostaune in žiuljenske vrstice, ih lohko usak prebave."

Preproste so, stvarne, življenjske, prepletene z ljudsko modrostjo, v vsakdanji govorici, celo brez stalnega ritma in rime. Napisane za razvedrilo, smeh in dobro voljo, istočasno pa izpoveduje globoko ljubezen do rodne kraške zemlje in njenih lepot. Jezik je vzhodnokraško narečje, čisto in brez tujk.

Vsi naslovi imajo klicaje, pogosto izpušča vejice.

ocene

razstave

Nove ilustracije Jasne Merkù

V ponedeljek, 21. oktobra, je bilo v Peterlinovi dvorani v Trstu odprtje razstave ilustracij za pesniško zbirko *Pesmi iz pipe*. Knjigo je napisala Bruna Marija Pertot, likovno pa jo je uredila in obogatila s celostranskimi ilustracijami Jasna Merkù.

Jasna Merkù ima razvejano dejavnost: ob poučevanju likovne vzgoje v šoli se udeležuje tečajev ali likovnih kolonij, piše o umetnosti, vodi na naši radijski postaji oddajo o likovnem dogajanju, predstavlja umetnike - stanovske tovariše na razstavah in... še bi lahko naštevali, vendar je pogloblilno, da poudarimo, kako je njena glavna dejavnost ustvarjanje samo. Lani je pripravila razstavo v špeterski galeriji, zdaj v Peterlinovi dvorani, v kratkem pa bo prisotna s svojimi otroškimi ilustracijami na mednarodnem sejmu otroških knjig v Bologni.

Dejstvo, da je živahno vključena v dogajanje, da je v stalnem stiku z otroki (svojimi in šolskimi) in da je - seveda - po naravi občutljiva in močno odzivna na vse, kar jo obkroža, ji omogoča, da se z lahkoto vživi v tekst, ki ga mora opremiti, kakor tudi v osebo, kateri je besedilo namenjeno.

Marsikdo je pred mano že izjavil, da se mora umetnik, ki riše za otroke, še sam povrniti v otroštvo, mogoče celo ohraniti nekaj iz otroštva. Je stvar enostavna? Kdor vsaj malo pozna samega sebe, ve, kako neznanško daleč in tuja so nam čustvovanja, bolečine, skrbi, želje iz našega otroštva, kako nerazumljiva so nam pota razmišljanja otrok, nesmiselna njihova radovednost, kako nam gre celo otroški smeh skozi ušesa...

Pred nami je nova knjiga za otroke, *Pesmi iz pipe*. Velik format, trdo vezana, trpežen papir in petindvajset celostranskih slik v nežnih, ubranih barvah. To je res knjiga, ki te razveseli, mogoče zato, ker te za trenutek vsaj, ko listaš po njej, iztrga tvoji odraslosti in ti podari žarek spomina.

Veliko lepega je v tej knjigi, vendar o pesmih ne bom govorila, ker so to naredili že drugi. Opozorila pa bom bralce na likovno plat zbirke, kakor seveda tudi obiskovalce razstave, da si jo pozorno ogledajo. Prva ugotovitev: slike se lepo ujemajo z vsebino pesmi, jo ponazarjajo; drugič: biti hočejo zabavne, duhovite; tretjič: stvarnost se v njih spaja z domišljijo brez točne ločnice, kot je za otroka značilno; dalje imajo glavno vlogo otroci sami, okrog njih pa živa narava z govorečimi živalmi in nagajivimi igračami.

Jasna le navidez riše z lahkoto, za vsako sliko čutimo trdno zgradbo in odločen načrt, le tako je možno doseči nujno razgibanost slike, ki je v bistvu pripoved. Odlika ilustracij je tudi smisel za detajl: presunljivo nežno deluje sklonjena glavica otroka na oblaku, izredno učinkoviti so okrasi, ki včasih sliko uokvirjajo, spominjajoč na secesijsko estetiko.

Naj ob koncu navedem, da je knjigo založila Mladika, tiskala pa tržaška Graphart.

Magda Jevnikar

Etruščan Vèlianas sporoča

"Je kakšno upanje, da (Etruščani) vstanejo iz groba in začnejo spet burniti slovenske duhove, ali so se za zmeraj in nepreklicno poslovili od nas,... brez vsakega pogrebnega govora ali slovesnosti?"

(Jolka Milič, Delo, 18.5.1991)

Čeprav so zbornik ETRUŠČANI IN VENETI napisali trije Primorci (M. Bor - J. Šavli - I. Tomažič, uredil Ivan Tomažič, Dunaj 1995) ga tu pri morju - kolikor vem - ni še nihče vzel v pretres. Pač pa je v poletnih številkah "Sodobnosti" v Ljubljani izšlo, izpod peresa M. Matičetovega daljše kritično pisanje, ki sem ga prebral v separatu (posebnem odtisu): **Vèlianas - "knez slovenji"**.

Mož v naslovu - Vèlianas - je zgodovinska in ne izmišljena oseba: ob prelomu iz 6. v 5. stoletje pred Kr. je načeloval mestu Caere/Kajšra blizu Rima - kot kralj, rex, "mlk", lukumon, veliki duhoven, župan, predsednik ali kaj podobnega (pri Mateju Boru: "poslanik" oziroma "knez slovenji"). Njegovo ime je namreč razločno vpisano (po etruščansko Vèlianas/Vèliunas, po punsko WLNS) na treh zlatih ploščicah iz razvalin svetišča boginje Uni/Astarte. Ta etruščanski - prav nič "slovenski"! - veljak, hud, da si ga kdo sploh drzne buditi iz 2500-letnega sna, je nekaterim ljudem izpod Triglava nedavno naslovil ostro poslanico (da ne bi bil zastoj imenovan "poslanik"!)

Uredništvo "Mladike" je že nekajkrat povedalo, da ne veruje v take "naše davne prednike", kot so Veneti, Etruščani ipd.; tudi vrsta kulturnih delavcev iz našega mesta (J. Jež, A. Lokar, P. Merku, A. Rebula, E. Sferco) se je o tem že javno izrekla, v tisku, seveda odklonilno; odtod zamera in graje s strani užaljenih nekaterikov.

Grenke besede, ki naj bi jih bil Vèlianas, (nesojeni) "knez slovenji", vrgel v brk "razgretežem" okoli Triglava, so kajpada mikavne v celoti, ampak tu bo kar zadosti, če navedem samo kratek in (s privoljenjem pisca, svojega kraškega rojaka M.M.) rahlo prirejen izveček z naslovnice separata:

"Obtožujem vas, da ste s filološko-zgodovinskimi ponaredki skušali posluveniti moje rojake in mene ž njimi. Prav tako sem prizadet, ker s častitljivimi dokumenti našega jezika delate kakor svinja z mehoma in svoje puhle domisljice celo obešate na veliki zvon. Le poglejte mojo zlato ploščico Ita tmia (Sodobnost 44, str. 716); odkar je bila 1964. najdena sredi ruševin svetišča Pyrgi, so nas osrečili vsak z drugačnim 'prevodom', do katerega so prišli vsak 'po svoji metodi' - kakor pravijo sami - že štirje vaši drzni 'strokovnjaki'!"

Evgen Zega

je leta 1947 tudi razkošna hiša družine Sartorio postala last Občine in s tem muzej, se risbe hranijo prav tam.

Papir, na katerem so Tiepolove risbe, je izredno občutljiv, tako da doslej ni bila še urejena stalna namestitvev del. Občasno nekaj listov roma na kako razstavo, v Trstu smo videli leta 1988 100 enot, tokrat pa le 69.

Mestni muzej Sartorio je že sam po sebi vreden obiska: dragoceno pohištvo, prelepi keramični izdelki, nakit, razne slike in kipi govorijo o bogati plemiški družini s smislom za umetnost, do 13. oktobra pa je bil za obisk muzeja še dodatni razlog - prilika, da smo spoznali vsaj delček Tiepolovega izredno velikega opusa.

Ob razstavi v Muzeju Sartorio je bila v Občinski galeriji zanimiva didaktična pobuda, in sicer video o Tiepolu, o njegovi umetnosti, ki je črpala pri beneških slikarjih (Federico Bencovich, Giambattista Piazzetta, Sebastiano Ricci, Paolo Veronese), in o njegovi sposobnosti, da je že napovedal porajajoči se naoklasicizem. Tiepolo je bil zadnji veliki slikar beneške bogate ustvarjalnosti, pravi vulkan idej in mojster svetlobnih učinkov. Njegov iluzionizem nam v cerkvah odpira pogled proti namišljenemu nebu s prosodno modrino, belimi oblaki in lebdečimi angeli. Na začetku si je še pomagal s kiparskimi dodatki, kmalu pa je postal tehnično tako dovršen, da so mu postali odveč in je vse, kar je hotel pričarati, ustvaril z igro svetlobe in sence, s poznavanjem perspektive in genialnim razporejanjem podob, tako da nam vodik pogled, kakor hoče umetnik sam.

Tiepolo je sicer najboljši tam, ker se izraža na velikih površinah, kot bi hotel naslikati življenje na odru, s protagonisti in stranskimi igralci ter kulisami, njegova risarska nadarjenost in pridobljena spretnost pa sta očitni že ob majhnem lističu z nekaj potezami svinčnika. Njegov risarski opus presega 2000 enot, v Trstu smo si lahko ogledali le 69 listov, toda če bi vsakega posvetili vsaj malo tistega časa, ki si ga sleherno delo zasluži, bi prav gotovo z zadoščenjem lahko ugotovili, da nam je bilo dano pogledati v umetnikovo delavnico prav v trenutku, ko se dela rojevajo. Čar risbe - skice ali osnutka za kasnejše delo - je prav v njeni svežini in bistvenosti.

Magda Jevnikar

Giambattista Tiepolo v Muzeju Sartorio

Giovanni Battista Tiepolo je prav gotovo slikar leta. Njegovo tristoto obletnico rojstva obhajamo s številnimi razstavami in pomembnimi knjižnimi izdajami. Ker se je Tiepolo rodil v Benetkah in tam ustvaril veliko del, je največ dogajanja okrog velikega beneškega mojstra prav v tem mestu, tamkajšnja razstava v Ca' Rezzonico pa se bo januarja preselila v Metropolitan Museum v New Yorku.

V tem času so odprte razstave v Vidmu, Milanu in Trstu, če se omejimo na samo Italijo. V Milanu in Lom-

bardiji, v Veneti in v Vidmu je Tiepolo veliko delal, zato se ob teh razstavah ne gre čuditi, glede Trsta pa je stvar nekoliko bolj zapletena. Trst se ponša z eno najbogatejših zbirk Tiepolovih risb, in to zaradi srečnega naključja.

Baron Giuseppe Sartorio se je iz Sanrema preselil v Trst in tu odkril leta 1893 pri nekem starinarju zaboj z risbami, za katere se je izkazalo, da so delo velikega beneškega mojstra. Na podragi baronove oporoke so prešle risbe v last tržaške Občine, in ker

Praški zakladi na razstavi v Trstu

Miramarski grad s parkom je med italijanskimi turističnimi zanimivostmi glede na število obiskovalcev na drugem mestu. Lega ob morju, belina grada, prenovljena notranjost, razkošje rastlinja, presunljivost zgodbe o njegovih stanovalcih - vse to ima svoj čar. Zadnje čase so prenovili nekdanjo konjušnico in postala je izredno funkcionalno razstavišče.

Od 7. julija do 7. januarja je v teh prostorih razstava z naslovom Praški zakladi. Pripravil jo je bivši ravnatelj praške Narodne galerije Daniel, ki se že celo desetletje posveča odkrivanju slik beneških mojstrov na Češkem. Izsledil je 150 del, na ogled pa je postavil kakih 70 najboljših platen. Slike hranijo v čeških muzejih ali zasebnih zbirkah. Če vzemo, da je samo osem slik že kdaj bilo v Italiji, da jih je le 27 kdaj za krajši čas zapustilo Češko, da jih 30 ni bilo nikoli objavljenih in da jih kar 20 ni bilo sploh nikoli razstavljenih, nam postane takoj jasno, da smo pred pravim kulturnim dogodkom.

Češko plemstvo je po zgledu vladarja Rudolfa II. sistematično kupovalo umetnine za lastne zbirke, in kot izhaja tudi iz pričujoče razstave, je z veliko pozornostjo sledilo sočasnemu ustvarjanju italijanskih slikarjev, med temi predvsem Benečanov.

Kdor bi se rad seznanil z zbirateljstvom in z usodami zbirk, bo našel veliko podatkov na razstavi sami in v katalogu založbe Electa. Velika večina obiskovalcev pa bo verjetno zamenarila ta zgodovinski vidik in se bo raje posvetila razstavljenim delom.

Teh je, kot sem že omenila, kakih 70. Razvrščena so v časovnem zaporedju, na koncu pa je še nekakšen poklon Pragi s strani gostiteljev, torej Trsta: 7 "furlanskih" slik iz 18. stoletja, 7 risb velikega mojstra vedute Canaletta in 7 risb Giambattista Tiepola. Ker letos obhajamo tristoletno obletnico rojstva tega izrednega umetnika, je tak poklon povsem upravičen.

"Praški zakladi" so razstavljeni v enajstih sobah, v vsaki dvorani so tudi predstavljeni z nekaj bistvenimi podatki, poskrbljeno pa je ob tem še za številne obiske, za šole so pripravili tudi posebne točke animacije, oboje pa je možno tudi v slovenščini, če se skupini pravočasno najavi.

Najprej se seznanimo z dediščino velikih mojstrov, razstavljena so namreč dela naslednjih sinov slavnejših očetov: Jacopo Bassano je izmed sedmih sinov imel kar štiri sinove slikarje, tu je prisoten Leandro; Jacopo Tintoretto je imel sina Domenica; pod imenom Carletto Calari pa se skriva sin slavnega Paola Veroneseja.

Sledi predstavitev vpliva severnejših slikarjev na beneške umetnike. Beneško slikarstvo je poudarjalo barve, zato govorimo o beneškem kolorizmu, ta vpliv pa je vnesel nekaj umirjenosti v živost barv in seveda tudi vsebinske in kompozicijske prvine, npr. večji poudarek na pokrajino.

Caravaggio je močno zaznamoval evropsko slikarstvo in odločilno vplival tudi na Benetke: njegov slog takoj prepoznamo po ostrih kontrastih med svetlim in temnim delom podob, a tudi po večjem realizmu brez olepšanja. Čeprav je bil beneški barok nekoliko zakasnel, je potem doživel velik razvoj.

Posebnost predstavljajo tako imenovani "Tenebrosi" s svojo temno skalo barv, ki so se kasneje spet osvetlile. Barok je ob svojih značilnostih uveljavil tudi klasicistični slog, za katerega so se odločali mnogi tako zaradi vsebine kot načina slikanja. Beneško slikarstvo poznamo dalje po vedutah - realističnih prikazih stavb in pejsažev - in tudi po capriccih, kjer se stvarnost meša z domišljijo.

Če bi še tako naštevala, bi ugotovili, da se pred nami razgrinjata dve stoletji ustvarjanja, z vsemi mitološkimi prizori, simboličnimi podobami, biblijskimi zgodbami, portreti in žanrskimi slikami. Nepozabna je Vanitas, ki nas opominja, da je vse zemeljsko minljivo. Obraz postarane ženske je že skoraj karikatura človeške nečimrnosti. Tu je tudi Caritas, kraljica kreposti, po apostolu Pavlu največja med vsemi, ljubezen pač, upodobljena v liku doječe matere.

Pretirano bi bilo trditi, da je sleherna slika že tudi umetnina, saj tudi razstava sama nima tega cilja. Sprejeti jo moramo tako, kot je bila zasnovana, torej za prikaz beneške prisotnosti v čeških zbirkah, vmes so torej uspela in manj uspela dela, vsako pa je po svoje zanimivo.

Razstava je odprta od 9. do 18. ure, in to vse dni v tednu.

Magda Jevnikar

Slikar Fabio Zubini v Galeriji Cartesius

Od 7. do 20. septembra razstavlja v tržaški Galeriji Cartesius svoja olja in perorisbe umetnik Fabio Zubini. Razstava nosi naslov Douce France, saj je v celoti posvečena Franciji in njenim lepotam.

Fabio Zubini je po izobrazbi inženir. Prav služba ga je povedla v Francijo, kjer se je uveljavil tudi kot slikar, kakor dokazuje obsežni seznam njegovih razstav v tamkajšnjem okolju. Razpet je torej med Trstom in Francijo, kot slikar pa si je ustvaril večji sloves prav v novi državi.

Zubini je človek širokega obzorja in dokaz njegove delavnosti ter njegovega navdušenja so monumentalne knjige, ki so izšle pri založbi Italo Svevo in predstavljajo nekatere tržaške mestne četrti, npr. Rojan ali Barkovlje, da omenim vsaj dve, ki sem jih imela v roki, baje pa so v pripravi še druge knjige.

Razstava v Galeriji Cartesius nam predstavlja Zubinija v dvojni luči: na eni strani so njegove perorisbe, na drugi olja. Tehnika perorisbe je ena najstarejših, Zubini jo odlično obvlada, tako da si lahko privoščiti še kak oseben dodatek. Trdno zgradbo, ki seveda sloni na natančnosti izdelave, umetnik mehča z laviranjem ali izpiranjem, kar ustvarja večjo plastičnost in razgibanost, nekatere risbe pa je Zubini tudi pobarval. Pri teh delih občudujemo spretnost, a tudi smisel za podrobnosti, za izbiro zornega kota, s katerega nam je dano gledati stavbo, palačo, most ali kak drug arhitektonski element.

Olja so seveda drugačna. Čeprav imajo podobno vsebino - gre za Pariz in njegove trge, slavne mostove in kotičke v cvetju - prevladuje na tovrstnih slikah vzdušje, ki nam ga posamezna dela posredujejo. Umetnik je s srečno roko segel po čopiču in nanesel na platna žive barve sončnosti, pa čeprav je pred nami mesto, je asfalt je sivina. Zdi se, kot da je ljubezen do Pariza v umetniku ustvarila preobrazbo, da je zbistrila le tiste detajle, ki ustvarjajo neko praznično celoto. Bolj kot Pariz vsakdana je to mesto srečnih trenutkov, ki jih ohranja spomin, kakor bi šlo za dragocenost, Kdor je imel možnost videti ta Pariz, se tja vselej vrača, mora se vračati, kajti

mesto Sene in mostov, trgov in palač, stopnišč in slavnih zabavišč deluje kot magnet. Toliko življenja je v njem, da je tudi obiskovalec od njega bolj živ.

Vrsta slik nas nato popelje na sever Francije, in sicer v Bretanijo, kjer so impresionisti zadihali morski zrak in začutili čar ribiškega življenja. Marsikaj se je tu spremenilo, nove zgradbe, nove ceste so uničile nekdanjo idilo. Toda umetnik se ne pusti premotiti, spet ima oči samo za lepoto, za neskončnost neba z oblaki in za igro sončnih žarkov z valovi. Romantika? Naivnost? Te slike je narekovala, kot sem že prej poudarila, ljubezen, in torej: poznate ljubezen brez romantike in naivnosti?

Magda Jevnikar

knjige

Stanko Janežič Večerno žarenje

Pri Slomškovi založbi v Mariboru je izšla lani in jeseni nova pesniška zbirka Stanka Janežiča, ki je po vojni dolga leta deloval na Tržaškem. Naslov ji je **Večerno žarenje** in je Janežičeva 11. pesniška knjiga. Uvod je napisal Denis Poniž, ilustriral Matej Metlikovič.

V Večernem žarenju je 65 pesmi, ki so razdeljene v šest ciklov ali razdelkov z značilnimi naslovi: **Zveste stopinje, Nočne pesmi, Zeleni grobovi, Domačija, Poslavljanje** in **Na romarski poti**.

V zbirki je Janežič, kot ga poznamo, nežna pesniška duša, ki trpi zaradi krivic na svetu, telesne in duševne revščine ljudi, ki vse šteje za svoje brate in bi vsem rad pomagal, jih potolažil in osrečil. Zgodovinske razmere so ga vrgle po svetu, da je postal popotnik sveta: "Ljubim / velemesta sveta, / kjer se srečujejo Vzhod in Zahod, / Sever in Jug." Po dolgih letih se je vrnil "v poveljane prostore / podrte rojstne hiše, / božam stene, vrata, okna, / poljubljam križ in svete slike, / pijem tople vonje / juter in večerov, / prazničnost nedelj..." Kako je lepa rojstna hiša, "vse prežarja / tvoj davni, neminljivi blagoslov". Kljub temu pa bo ostal popotnik sveta, "hrepnenjsko zazrt / v pestrost poti / in vesoljno enost / življenja".

V začetni pesmi želi, naj poje srce, kakor poje veter na srčaste liste mladih brez in visokih jagnedov, nakodrana voda v obsenčju potoka, peruti samotne ptice, ko zamolke beline zametenih steza pozimi. Pesem ostaja sen, vse vede ne morejo do nje.

Ostal bo zvest zemlji in svetinjam pradedov. Vsak dan se rodiš in vsako noč umiraš: "In tako na zemlji živiš / pekel in nebo." Nočne pesmi so črne kot noč, polne groze in smrti, celo Luna ima koso v koščeni rokah. Tečemo čez drn in strn, v srcu strah in obup in po smrti zadah, rakasto drsenje v jamo. Črni krokar leti nad prepadom, voha trupla, voha kri. Nad mrkim žrelom odprtih grobov peket črnih konj, krohota rdečih čarovnic in plahutanje belih duš. Hudobni duhovi si ponoči brusijo kremplje na okenskih križih, vampirji tulijo z volkovi in vlačijo telesa v neizgorljivi pekel. Zabrnal je stari zvon, noč je izgubila zlodenjsko moč, rešilno znamenje se vse bolj svetlika.

V oddelku Zeleni grobovi se spominja grobišč v Rogu in na Teharjah, saj še vedno priteka kri iz podzemlja in davno zadanih ran. Boga prosi, naj izbriše to veliko krivdo oholosti in sovraštva, bratje mučenci pa naj odpustijo in podajo roke novim rodovom, da bodo mogli živeti kakor ljudje na tej skrunjeni zemlji. Vzdihi iz skritih grobov so vsak dan tišji, vsako noč pozvanja iz temnih globin "vabilo k molitvi, / k rastoči ljubezni, / k tihi vsepravi / in vseodrešitvi". Grobovi so se odprli in "po božje smo zaživelii novo Zemljo in Novo nebo".

V oddelku Domačija opeva najprej že omenjeno rojstno hišo, ki ji je posvetil pravo himno, hiši, staršem, bratom in sestram, skupnemu življenju, molitvi, hrani: "Kako si lepa, rojstna hiša, / kako nas vse prežarja / tvoj davni, neminljivi blagoslov." Zima je zamela stene, živina je nadihala toplino v vse prostore, pravijo si stare zgodbe o strahovih in ljubezni, "daleč je do smrti". Zapeli so pomladni vetri, srca so vzbrstela, vstajenjsko jutro vceplja v prerojene duše božjo moč. Grozdi so dozoreli, sladek je mošt, "močnejša ko smrt je ljubezen". Martinsko poletje je svetešnje in umirajoče razkošje Slovenskih goric. Pretakajo mošt, praznijo kupice, eksajo na vseh duš rešitev, "v nas raste ljubezen in moč, / vse bolj se v žalosti ve-

selimo". In zopet je Božič, postali smo deca, zbrani ob starih jaslicah in zopet smo v tihi sreči strnili življenjski krog, staro se v novo izteka in nam zarisuje pot zvestobe dednim stopinjam. V novoletni napitnici pa želi pesnik, "naj nas in našo domovino / v mir in srečo Bog pripelje".

V oddelku Poslavljanje prekipeva njegova občutljivost, v pesmih pa je še več subjektivne liričnosti. Nag in nepošten je prišel na svet, vzpenjal se je do krošenj zelenečih dreves in čutil "snovanje Vesolja / in šelestenje Večnosti", toda "nag in nepošten" se vračam "k materi zemlji". Izpostavljen je vsem boleznim in tegobam sveta, se bije s silami pekla in neba in za vsak preživeli dan hvali Boga in kliče nov blagoslov na neizhjeno pot v neznano in Domov. Obdaja ga divja pustota, toda srce veruje v zvezde in nebo, v pot in luč in toploto. "In veruje v Dom / in večno Lepoto." Sivo je v duši, kamen v nogah, "jokaj, dežela, / smrt je v gosteh". Potikaš se po svetlu "in vedno si sam... in nikjer nisi doma", in tako se približa večer in konec je tujskih poti. Sam si, le angel varuh ti šepeta o skrivnosti Boga in večnosti. Legel bo v mah pod bele smreke, se bo pokril z belim snegom, nikdar se več ne bo prebudil. "Tam onstran / je vse Harmonija / in Mir in Svetloba / in večna Pomlad".

V zadnjem razdelku - Na romarski poti - se vračajo religiozni motivi. V adventnih jutrih prosi božje angele, naj jih pospremijo k jaslicam božjega rojstva. Na sveto noč sta se vedno objela človek in Bog. Velika maša sveta se obhaja ob vesoljnem sozvočju orgel, zborov, zvonov in nas spremlja "na strmi poti Domov, v polnost Življenja". Krvavi pot poti, po vseh poteh sveta nosi težki križ. Oče naš je pretresljiva molitev očeta in sina za božji blagoslov na zemljo in dom. Vsa cerkev poje "Češčena si, Marija," in sam Bog se sprehaja po cerkvi "in nam deli blagoslov". Po lestvi se je s pomočjo svetnikov, Marije in Svete Trojice povzpел do nebes in "vstopil sem v milost / večnih Nebes".

Janežičeva pesniška zbirka Večerno žarenje je vsebinsko bogata in izpovedno uspešno delo, polno lepote pesnikove rodne Prlekije, na katero je navezan z vsem srcem.

Rojstna hiša mu je kot svetišče, vse prežarja njen davni, neminljivi bla-

goslov. Pokrajina je v vseh letnih časih lepa in privlačna, spomladi so tudi srca vzbrstela, poleti žarijo zrela žolta polja, jesenski duhovi so se razlili čez ves gorički svet, pozimi je sneg "mehko odel zasnula polja". Janežič naravo čuti, z njo živi, v njej uživa nepopisne lepote barv, cvetlic, trav, gozdov, potočkov, vasi in dobrih ljudi. Vse to podaja z izbranimi, nežnimi in občutenimi besedami.

Na drugi strani pa je življenjska izpoved pretresljiva, saj živi pekel in nebo. Neprestano ga spremlja slutnja smrti, povsod prevladuje črna barva, celo oddelku pesmi je dal naslov Nočne pesmi. Črni krokarji, črni konji, rdeče čarovnice, hudobni duhovi, vampirji tulijo z volkovi, na koncu pa "neizgorljivi pekel". Tudi to grozo preмага, saj mu pomagata Bog in Marija.

Janežič je v zbirki zelo ekumenški in skuša vse razumeti, vse odpustiti, Boga prosi, naj izbriše to veliko krivdo sovraštva, da bodo mogli živeti novi rodovi kakor navadni ljudje. Vsako noč sliši iz brezen vabilo k tihi "vsesprav in vseodrešitvi". To sta dve sestavljenki, ki ju ni v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, pesnik pa je hotel z njima poudariti vsesplošnost.

Denis Poniž je v spremni besedi zbirko lepo razčlenil, akademski slikar Matej Metlikovič pa je opremil oddelke z barvnimi abstraktnimi slikami.

Martin Jevnikar

Škof Ivan Jožef Tomažič

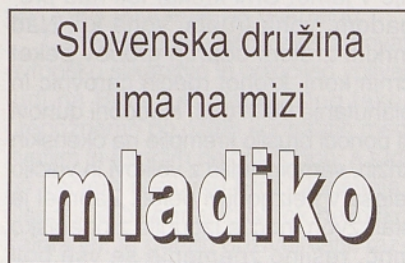
Pri Slomškovi založbi v Mariboru je izšla pred kratkim knjiga **Škof Ivan Jožef Tomažič** in s podnaslovom Ob 120-letnici rojstva. Knjigo so napisali: dr. Stanko Janežič, dr. Vinko Škafar, dr. Miloš Ribař, Alojzij Trunk, Irena Kumer in dr. Ivanka Tadina.

Knjiga je torej zbornik, pri katerem je sodelovalo šest poznavalcev mariborskega škofa Ivana Jožefa Tomažiča, ki so ga imenovali "angela mariborske krajevne Cerkve" in je deloval v najtežjih časih njene zgodovine, to je v času druge svetovne vojne in prvih let po njej.

Dr. Stanko Janežič, ki je spodbudil in uredil zbornik, je prikazal življenjsko pot škofa Tomažiča. Rodil se je pri Sv. Miklavžu pri Ormožu 1. avgusta 1876 v skromni krmečki družini. Ker

je bil nadarjen in reven, ga je poslala v ljubljansko gimnazijo učiteljica Josipina Wessner in ga s svojimi sestrami vzdrževala do mature. Potem je dovršil bogoslovje in bil 5. decembra 1898 posvečen. Nato je bil dve leti kaplan pri Sv. Juriju ob Ščavnici in dve leti v Celju. L. 1903 ga je poslal škof Napotnik v Innsbruck, da je nadaljeval študij teologije in 4. aprila 1906 promoviral za doktorja bogoslovnih znanosti.

L. 1905 je bil imenovan za škofjskega tajnika v Mariboru, 1915 je postal kanonik, v letih 1920-22 je tudi

predaval cerkveno zgodovino in patristiko (nauk cerkvenih očetov) v bogoslovnem učilišču, 1928 je postal pomožni škof dr. Andreja Karlina, ki se je postal in je bolehal ter leta 1933 umrl. Tomažič je bil 15. avgusta 1933 slovesno ustoličen za mariborskega škofa in na tem mestu je ostal do smrti 26. februarja 1949.

Vinko Škafar je razčlenil Tomažičevo duhovniško in škofovo delo. Izšel je iz ljudstva, zato je vse življenje delal za ljudstvo, v katero se je znal zživeti in se mu približevati. Kot dolgoletni tesni sodelavec škofov Napotnika in Karlina je spoznal vso škofijo, njene potrebe, vrline in slabosti. Vse to je skušal kot škof izboljšati, izpopolniti. S pomočjo vse škofije je uresničil Karlinovo zamisel in zgradil novo bogoslovno semenišče in dosegel, da je bila zavodu priznana stopnja visoke šole. Razširil je tudi poslopje dijaškega semenišča, da bi mogli siromašni dijaki študirati in postati duhovniki. Obnoviti je dal stolnico, da je postala prikupna. Pobudo je dal za evharistični kongres v Mariboru 1934 in vpeljal načrtno pridigovanje pri mašah. Podpiral in priporočal je cerkvene bratovščine in družbe, zlasti Marijino družbo in Katoliško akcijo.

Dve leti pred imenovanjem za pomožnega škofa, 1926, so ga imenovali za prvega postulatorja za Slom-

škovo beatifikacijo. S tem se je s prvimi mariborskimi škofom Slomškom začel še tesneje povezovati, saj je moral zbirati Slomškove spise in podatke o njegovem življenju in delovanju ter tako pripravljati gradivo za škofijsko komisijo, ki je vso zadevo natančno preiskala in predložila v Rimu. Znano je, da so ljudje pričakovali, da bo papež ob obisku Slovenije letos proglasil Slomška za svetnika. Počakati bo treba še kako leto. Ta del Tomažičevega delovanja je opisal Vinko Škafar.

Dr. Ribař je opisal škofa med vojno, ki je bilo najtežje obdobje v njegovem življenju. Že na Veliki četrtek so mu napravili hišno preiskavo v kapteljski in škofijski hiši in stolnem župnišču. Nič niso našli, ker se nikoli ni ukvarjal s politiko, a mu je sam škof nemške civilne uprave dr. Überreither povedal, da ga kljub temu lahko da aretirati. Škof je šel večkrat k vodilnim Nemcem in se zavzemal za duhovnike in štajerske Slovence, toda Überreither mu je jasno izjavljal, da so na Štajerskem Nemci, Hitler je ukazal, da morajo deželo spet napraviti nemško, zato bodo odpeljali vse, ki ne čutijo nemško.

Pregnali, odpeljali ali zaprli so nad 200 duhovnikov, skoraj sto župnij je bilo brez duhovnika, od 14. aprila 1942 niso smeli uporabljati slovenščine v cerkvah. V tej stiski se je škof obrnil na sekovškega škofa, da mu je poslal nekaj nemških duhovnikov, ki pa se niso smeli naučiti slovenščine. Škof je tudi odklanjal nemško plačo, ki mu je pripadala po mednarodnem pravu. Bil je ujetnik v škofiji in je pomagal stolnemu župniku, da je vsako nedeljo dvakrat maševal.

V zborniku je še Miklavževska kronika, zapis spominov domačinov na škofa, bibliografija in literatura, v drugem delu zbornika pa so odlomki iz spisov škofa Tomažiča. Predvsem gre za pastirska pisma, v katerih je vernike poučeval o krščanskem življenju in verskih dolžnostih. Pisati in poučevati je znal prisrčno, preprosto in nazorno.

Zbornik dokazuje, da je bil škof Tomažič velik in zaveden Slovenec, ki je pokončno hodil po začrtani poti in ga niso mogli odvrniti od nje nobeni nemški oblastniki. Zbornik je ilustriran z značilnimi fotografijami.

Martin Jevnikar

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Pismo Edvarda Kardelja z onega sveta volilnemu štabu udgomafije v Ljubljano

Na položaju, oktober 1996

Tovariši,
ko ne bi bilo pred vami volitev, bi še odlašal s tem svojim pisanjem. Sem, namreč hudičevo zaposlen. Komanda tega taborišča me stalno zafrkava. Odkar je zagorelo tam pod Kavkazom, moram prevajati svoje teorije o izumiranju narodov v čečenščino! Pa to še ni vse: je tudi ročno delo!" Kar nas je tukaj članov bivšega Centralnega komiteta, moramo pripraviti in speči za sto kvintalov opek, menda za spomenik dr. Ehrlihu. In potem ves popacan od ilovice piši o novem marksizmu!

Vendar sem si vzela čas, tovariši, za to pismo, ker je pred volitvami protirevolucija na pohodu. Če zmaga, bo ne samo po naših kosteh tam na Valvasorjevem trgu, ampak po vseh ostankih pridobitev revolucije.

Toda kaj vidim pri vas? Morda kakšno marksistično strategijo? Ne, ampak samo drobnoburžoazno mečkarijo brez vsakega uvida v silnice zgodovinskega razvoja. Si boste tudi vi kot Drnovšek vzeli za ideologa buržujčka Žižka? Zato vam bom dal nekaj navodil, da ne boste kakor slepe mucke, ko se bliža pri vas meščanski volilni cirkus.

1. V propagandi streljate mimo tarče. A zapomnite si: kakor je bil med revolucijo edini sovražnik krščanska stran, tako bo v prihodnosti naš največji sovražnik na političnem poligonu prav ista stran. Kristjani in nihče drug! A zajahati jih gre ne po Jelinčičevo, da najprej kradeš po

cerkvah, potem pa odrekaš Cerкви nekaj grmovja: to množice odbija. Koristneje je, če tolčeš po Krščanski demokraciji iz Socialne demokracije, kakor dela Slivnik. A najboljšo potezo si je zamislil Miklavčič s svojo Krščansko socialno unijo (samo besedo bi bil izbral boljše, unija se rima z deponija...). A tu mu je treba pomagati. V anketi, katero stranko bi Slovenci volili, je namreč Unija dobila 0,0%. To se pravi, da bo tenko piskala, če ne boste usmerili vanjo nekaj sto ali tudi tisoč svojih volilcev iz ZLSD. Žrtve morajo biti.

Suflirajte Miklavčiču, naj da med kandidate kakšnega duhovnika (pa ne poročenega...), magari brihtnejšega od Mikuža... Še rajši seveda kakšnega škofa.

2. Stopite iz Kocijančičeve meglene dvomnosti, nehajte se sramovati svojega imena in spet postavite pokonci novo Komunistično partijo! Poglejte Italijane! Njihova Rifondazione comunista drži v pesti italijansko vlado!

3. Še bolj infiltrirajte Janševo in Podobnikovo stranko z našimi agenti. Infiltriranci se seveda ne smejo razkriti s presamostojnim nastopanjem, ampak obzirno meriti na vzpon v stranki tja do tajniškega mesta. Sicer pa si glede te večšine lahko vzamete za inštruktorja tov. M. Ribičiča.

4. Dr. Klep iz Kranja naprej in naprej vleče na dan tisti moj "Duhovnike vse pobijte". Priznam: to je edina reč, ki se mi je med revolucijo po neopredvidnosti zapisala, medtem ko je z ustnimi navodili za likvidacije šlo kot po olju... Ignorirajte.

Čiruntifaši!

(Po čečensko Smrt fašizmu)

Vaš Kardelj - Krištof

Novo

KNJIGA,
KI JE NAŠA,
KER OPISUJE
ČASE,
KI SMO JIH
TUDI MI
ŽIVELI.

MLADIKA

za smeh in dobro voljo

- Miha, kako gre tvoje novo kolo?
- Ne gre, ampak teče.
- No! In kako teče?
- Kar gre.

-o-

- No, punčka, ali veš, koliko je zakramentov? vpraša škof pri birmi.

- Za nas, dekleta, šest, za fante pa sedem.

pisma

SLOVENŠČINA PA TAKA

20. oktobra je slovenska deželna televizija poročala o prazniku kostanja v *Soffumbergu* v občini Fojda. Uradno ime naselja v fojdenski občini je *Valle di Soffumbergo* ali na kratko *Valle*. *Soffumbergo* je ime nekdanjega gradu (ime je nemškega porekla), v senci katerega je nastalo naselje, ki ima tudi slovensko ime: kraj spada namreč na območje zahodne Benečije in se njegovo narečno ime glasi *Pacirkuo*, v knjižni obliki *Pod cérkvo*.

Zakaj moramo poslušati taka 'slovenska' poročila?

Pavle Merku

"Kakšen je tvoj poklic?" vpraša sodnik prvega od osumljenih potepuhov.

"Brezposelnost."

"In tvoj?" se obrne k drugemu.

"Jaz pa sem njegov tajnik."

-o-

- Ali poznaš tistega, ki ti je pravkar zavalil, da si osel?

- Ne.

- Kako pa, da on pozna tebe?

-o-

- Mami, zakaj nima naš očka las na glavi?

- Veš, sinko, to je zato, ker preveč razmišlja.

- Zakaj jih pa ti imaš na glavi toliko?

Rešitev uganke iz prejšnje številke

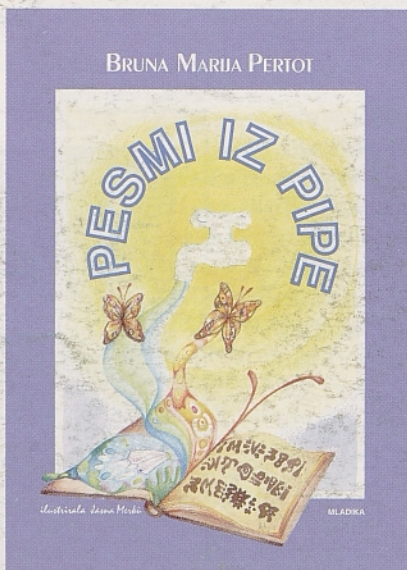

Na posnetku je cerkva sv. Lovrenca na Jezeru pri Bazovici. Trije bralci so jo prepoznali in nam poslali pravičen odgovor na nagradno vprašanje v prejšnji številki. Knjižne nagrade naše založbe bodo prejeli: Berta Vremec z Opčin, Jože Percič iz Trsta in Edi Bernhardt iz Komna.

Sodelujte pri nagradnem vprašanju, ki ga postavljamo tudi tokrat. Na razpolago so tri knjižne nagrade, ki jih bomo izžrebali med pravičnimi odgovori. Želimo pa vedeti za imeni arhitektov, ki sta naredila načrte za Narodni dom Balkan v Trstu, oziroma za obnovljeni Kulturni center Lojze Bratuž v Gorici.

Knjiga za Vas... in za Vaše prijatelje

Knjigo lahko naročite tudi na naši upravi:

Spoštovani!

Danes sem po pošti prejela krasen dar. Pesmi iz pipe.

Odložila sem knjigo šele, ko sem prebrala zadnje vrstice na zadnji strani. Le enega mi je žal: da nimam deset vnukov, da bi vsakemu od njih za prihodnji Božič darovala po en izvod, da bi vsakemu posebej brala zdaj to, zdaj ono prisrčno pesem, da bi se z njim vživela zdaj v to, zdaj v ono poetično ilustracijo.

Najprisrčnejša hvala Bruni Pertotovi, Jasni Merkuševi ter založbi Mladika za to izredno publikacijo!

Mirella Urdih Merku
Erlangen, 17.10.1996

Mladika, ulica Donizetti 3, Trst - tel. 040/370846 - fax 040/633307